

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра української мови та лінгводидактики

На правах рукопису

ОЛЬХОВИК ІРИНА РОСТИСЛАВІВНА

**ІМЕННИЙ СКЛАДЕНИЙ ПРИСУДОК:
ГРАМАТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Освітньо-професійна програма *Середня освіта. Українська мова та
література. Світова література*
Робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

МЕЛЬНИК

ІРИНА АНАТОЛІЇВНА,

доктор філологічних наук,

професор кафедри української

мови та лінгводидактики

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 5

засідання кафедри української мови

та лінгводидактики

від 14 листопада 2024 р.

Зав. кафедри

проф. Костусяк Н. М. _____

Анотація. Ольховик І. Р. Іменний складений присудок: граматичний та лінгводидактичний аспекти. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література). Освітньо-професійна програма *Середня освіта. Українська мова та література. Світова література*. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 76 с.

У магістерській праці комплексно досліджено структурно-граматичну специфіку та семантичне різноманіття всіх різновидів іменного складеного присудка з погляду лінгвістики та лінгводидактики з опорою на конкретний фактичний матеріал, дібраний методом наскрізного виписування з поетичних творів Євгенії Назарук.

З'ясовано концептуальні засади лінгвістичного тлумачення системи мінімальних синтаксичних одиниць в контексті різних аспектів реченнєвої конструкції; всебічно вивчено члени речення в проєкції на формально-синтаксичний мінімум речення; обґрунтовано виокремлення предикативного зв'язку та його форми координації серед інших синтаксичних зв'язків та форм; схарактеризовано реченнєвотвірний потенціал присудка.

Простежено еволюцію поняття *іменний складений присудок* з огляду на концепції та підходи, усталені в класичній та новітній лінгвістиці; обґрунтовано виокремлення різновидів іменного присудка; проаналізовано структурно-граматичну організацію іменного складеного присудка; виявлено семантичну специфіку усіх різновидів іменного складеного присудка: прикметникової, іменникової, числівникової, займенникової; вивчено проблему виокремлення прислівникового складеного та подвійного присудків в лінгвістиці та лінгводидактиці.

Визначено граматичний статус та семантичну своєрідність дієслівних зв'язкових компонентів складеного іменного присудка. З опертям на новий ілюстративний матеріал, виявлено і схарактеризовано якісний склад усіх

різновидів іменного складеного присудка з акцентуванням на ступені їхнього поширення в аналізованих двоскладних реченнєвих конструкціях.

Досліджено особливості компетентнісного навчання української мови на тлі модельної навчальної програми з української мови; окреслено проблему вивчення присудка на уроках української мови в ЗЗСО; запропоновано зразки практичних завдань до теми «Головні члени речення» з використанням ілюстративного матеріалу, дібраного з творів Євгенії Назарук.

Ключові слова: лінгвістика, лінгводидактика, інноваційні методи навчання, синтаксис, морфологія, речення, підмет, присудок, складений іменний присудок, складений прислівниковий присудок, подвійний присудок.

Annotation. Olkhovyk I. R. The Nominal Compound Predicate: Grammatical and Linguodidactic Aspects. Master's thesis for obtaining a master's degree. Specialty: 014 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature). Educational and professional program *Secondary Education. Ukrainian Language and Literature. World Literature*. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024. 76 p.

The master's thesis provides a comprehensive study of the structural and grammatical specifics and semantic diversity of all types of nominal compound predicates from the perspectives of linguistics and linguodidactics, based on concrete material selected through continuous sampling from the poetic works of Yevheniya Nazaruk.

The conceptual foundations of the linguistic interpretation of the system of minimal syntactic units in the context of various aspects of sentence construction have been clarified. Sentence elements have been thoroughly examined in the projection of the formal-syntactic minimum of a sentence. The predicative connection and its forms of coordination among other syntactic connections and forms have been substantiated. The sentence-forming potential of the predicate has been characterized.

The evolution of the concept of the nominal compound predicate has been traced, considering the concepts and approaches established in classical and modern

linguistics. The differentiation of types of nominal predicates has been substantiated. The structural and grammatical organization of the nominal compound predicate has been analyzed. The semantic specificity of all types of nominal compound predicates has been identified: adjectival, nominal, numeral, and pronominal. The issue of distinguishing adverbial compound and double predicates in linguistics and linguodidactics has been studied.

The grammatical status and semantic uniqueness of verbal linking components of the compound nominal predicate have been defined. Based on new illustrative material, the qualitative composition of all types of nominal compound predicates has been identified and characterized, with an emphasis on their distribution in the analyzed two-member sentence constructions.

The features of competency-based learning of the Ukrainian language within the framework of the model educational program for Ukrainian language instruction have been examined. The issue of teaching predicates in Ukrainian language lessons in general secondary education institutions has been outlined. Examples of practical exercises for the topic “Main Sentence Members” using illustrative material from the works of Yevheniya Nazaruk have been proposed.

Keywords: linguistics, linguodidactics, innovative teaching methods, syntax, morphology, sentence, subject, predicate, compound nominal predicate, compound adverbial predicate, double predicate.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ	11
1.1. Формально-синтаксична структура простого речення в контексті семантико-синтаксичної та комунікативної структур	11
1.2. Предикативний зв'язок та форма координації у простому двоскладному реченні.....	15
1.3. Семантичні та структурно-граматичні та параметри українського присудка	18
Висновки до першого розділу.....	22
 РОЗДІЛ 2. ІМЕННИЙ СКЛАДЕНИЙ ПРИСУДОК: ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ТА СТРУКТУРИ	 25
2.1. Прикметниковий різновид іменного складеного присудка	25
2.2. Іменниковий різновид іменного складеного присудка.....	34
2.3. Числівниковий різновид іменного складеного присудка.....	39
2.4. Займенниковий різновид іменного складеного присудка.....	42
2.5. Прислівниковий складений присудок.....	43
2.6. Подвійний присудок.....	45
Висновки до другого розділу.....	46
 РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИСУДКА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	 47
3.1. Компетентнісне навчання української мови на тлі модельної навчальної програми з української мови.....	47
3.2. Вивчення присудка в шкільному курсі української мови.....	50

3.3. Зразки практичних завдань до теми «Головні члени речення» з використанням ілюстративного матеріалу, дібраного з творів Євгенії Назарук.....	55
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Магістерська праця актуалізує важливу проблему сучасної граматики та лінгводидактики – комплексний підхід до аналізу присудка з-поміж інших синтаксичних компонентів речення. Звернення до порушеної проблематики зумовлено різноманітними, неоднозначними, а іноді й протилежними, концепціями та підходами, які визначають роль присудка як складника реченнєвої структури, а також розбіжностями в окресленні структурно-граматичної організації та семантичних особливостей категорії присудковості в системі мінімальних синтаксичних одиниць, що, безперечно, слугуватиме розширенню лінгвістичного світогляду школярів. Урахувавши традицію і новаторство вітчизняної лінгвістичної науки та безперечні здобутки закордонних лінгвістів, взявши за основу принципи функційного аналізу синтаксичних явищ, ми здійснили спробу цілісно схарактеризувати усю сукупність різновидів іменного складеного присудка, залучивши конкретний фактичний матеріал сучасної української мови – поетичні твори Євгенії Назарук, який сприятиме виробленню в учнів граматичних та лексичних умінь і навичок, підвищенню мовленнєвої культури здобувачів шкільної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Задекларовані в праці питання цілком відповідають плановій науковій проблемі «Грамматичні одиниці та категорії української мови», яку комплексно досліджують на кафедрі української мови та лінгводидактики у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

Мета наукової праці – комплексно дослідити структурно-граматичну специфіку та семантичне різноманіття всіх різновидів іменного складеного присудка з погляду лінгвістики та лінгводидактики.

Досягнення задекларованої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) з'ясувати ступінь розроблення різних аспектів досліджуваної проблеми в методичній та лінгвістичній літературі;

2) обґрунтувати концептуальні засади лінгвістичного тлумачення системи мінімальних синтаксичних одиниць в контексті різних аспектів реченнєвої конструкції;

3) простежити еволюцію поняття *іменний складений присудок* з огляду на концепції та підходи, усталені в класичній та новітній лінгвістиці й лінгводидактиці;

4) всебічно дослідити члени речення в проєкції на формально-синтаксичний мінімум речення;

5) обґрунтувати виокремлення предикативного зв'язку та його форми координації серед інших синтаксичних зв'язків та форм;

6) проаналізувати структурно-граматичну організацію та семантичну специфіку всіх різновидів іменного складеного присудка;

7) виявити особливості компетентнісного навчання української мови на тлі модельної навчальної програми з української мови

8) обґрунтувати проблему вивчення присудка на уроках української мови в ЗЗСО.

Об'єктом дослідження є прості двоскладні реченнєві конструкції, у яких реалізовано всі різновиди іменних складених присудків в проєкції на граматичний та лінгводидактичний аспекти.

Предмет дослідження – структурно-граматичні параметри та семантична специфіка всіх різновидів іменного складеного присудка з погляду лінгвістики та лінгводидактики.

Методи дослідження. Щоб досягти задекларованої мети й розв'язати накреслені завдання було використано *теоретичні методи*, які передбачають ґрунтовний аналіз і синтез лінгвістичної, педагогічної та лінгводидактичної літератури і мають безпосередній стосунок до навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, зокрема: для з'ясування стану вивчення проблеми іменного складеного присудка на уроках української мови в ЗЗСО; вироблення концептуальних положень дослідження, формування поняттєво-термінологічного апарату; виявлення особливостей компетентнісного навчання

української мови на тлі модельної навчальної програми з української мови тощо; **емпіричні**, що пов'язані з педагогічним безпосереднім і опосередкованим спостереженням за освітнім процесом під час вивчення іменного складеного присудка на уроках української мови в ЗЗСО; за функційними, граматичними та семантичними особливостями іменних частин мови та формально-семантичними ознаками зв'язкових компонентів – елементів іменних складених присудків. З-поміж лінгвістичних – **описовий** – для цілісного дослідження функційно-граматичних параметрів та семантичної специфіки всіх різновидів іменного складеного присудка з опертям на конкретний ілюстративний матеріал, дібраний з поетичних творів Євгенії Назарук; метод **моделювання** – для побудови реченнєвих конструкцій з необхідним набором формально-синтаксичних компонентів; методику **функційного аналізу** – для визначення граматичного статусу та семантичної специфіки зв'язкових компонентів та допоміжних дієслівних форм як складників типових виявів різновидів присудка на конкретному фактичному матеріалі тощо.

Джерельна база дослідження – двоскладні речення з усіма різновидами іменних складених присудків, отримані методом вибірки з поетичних творів Євгенії Назарук. Картотека фактичного матеріалу налічує понад п'ятсот двадцять реченнєвих конструкцій.

Наукова новизна праці полягає в тому, що вона є першим комплексним студіюванням усієї сукупності різновидів іменних складених присудків на конкретному фактичному матеріалі сучасної української мови. В проєкції на теоретичні засадничі принципи функційно-категорійної граматики обґрунтовано концептуальні засади лінгвістичного тлумачення системи мінімальних синтаксичних одиниць в контексті різних аспектів реченнєвої конструкції; простежено еволюцію поняття *іменний складений присудок* відповідно до концепцій та підходів, усталених у класичному та новітньому мовознавстві; системно вивчено два різновиди формально-синтаксичного мінімуму речення, визначено реченнєвотвірний потенціал присудка на тлі предикативного зв'язку; схарактеризовано структурно-граматичну організацію

та виявлено семантичну специфіку всіх різновидів іменного складеного присудка з опорою на новий фактичний матеріал; обґрунтовано проблему вивчення присудка на уроках української мови в ЗЗСО з широким залученням ілюстративного матеріалу, який допоможе виробити в учнів граматичні, фонетичні та лексичні уміння й навички і сприятиме підвищенню мовленнєвої культури учнів.

Теоретичне значення дослідження зумовлено тим, що воно потенційно збагачує сучасну граматику загалом і удокладнює вивчення структурно-граматичних параметрів та семантичної специфіки сукупності різновидів іменного складеного присудка в сучасному освітньому процесі зокрема. Результати системного дослідження іменного складеного присудка в проєкції на формально-синтаксичну реченнєву структуру слугуватимуть підґрунтям для розгортання нових досліджень у царині функційно-категорійного підходу і відкриватимуть перспективи для нових наукових пошуків здобувачів ЗЗСО.

Практичне значення дослідження. Випрацювані принципи граматичної реалізації і семантичного наповнення всіх різновидів іменного складеного присудка можна застосувати в комплексному студіюванні компонентів формально-синтаксичної структури речення, у цілісному підході до вивчення речення як багатоаспектної одиниці під час проведення спецкурсів, спецсемінарів і факультативних занять із синтаксису та морфології української мови в ЗЗСО, а також у науково-пошуковій роботі здобувачів освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення праці та практичні її результати пройшли апробацію на щорічному Фестивалі науки у ВНУ імені Лесі Українки (Україна, Луцьк, 2023-2024 рр.), на II Всеукраїнській інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Українське мовознавство першої чверті XXI століття: традиції й тенденції» (Україна, Запоріжжя, листопад 2024 року).

Публікації. Ольховик І. Р. Реалізація прикметникового різновиду складеного іменного присудка в поетичних творах Євгенії Назарук: *матеріали II Всеукраїнської інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих*

учених «Українське мовознавство першої чверті XXI століття: традиції й тенденції», м. Запоріжжя, 22-23 листопада, 2024 р. URL: <https://ukrlinguisticconf2022.blogspot.com/?m=1>

Структура і зміст роботи. Магістерська праця складається зі вступу, трьох розділів, списку використаної літератури (101 позиція), списку використаних джерел (4 позиції). Повний обсяг наукової роботи – 76 друкованих сторінок, основного тексту – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

1.1. Формально-синтаксична структура простого речення в контексті семантико-синтаксичної та комунікативної структур

До вагомих граматичних здобутків сучасної лінгвістики належить розмежування рівнів речення й випрацювання критеріїв розмежування членів речення як різнорівневих складників багатоаспектної синтаксичної одиниці-конструкції. Системно-структурний та семантико-граматичний підходи до аналізу синтаксичних явищ віддзеркалюють праці Ф. де Сосюра, Ш. Баллі, Л. Теньєра, О. Потебні, Л. Булаховського, О. Мельничука, І. Вихованця, П. Дудика, М. Плющ, А. Загнітка та багатьох інших мовознавців, що в колі сучасних дослідників-граматистів викликають зацікавлення та слугують підґрунтям для розгортання новітніх синтаксичних студій.

Розподіл на формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний реченнєві рівні, які в комплексі формують цілісну синтаксичну одиницю-конструкцію, є цілком виваженим і послідовно умотивованим [Вихованець 1992; Межов 2012]. Урахування зазначених рівнів реченнєвого структурування передбачає витворення своєрідного «гібрида-речення», членованого на низку різновекторних величин.

За формально-синтаксичного аспекту речення визначальна роль закріплена за граматичними категоріями головних та другорядних членів речення, диференціація яких відбувається на врахуванні специфіки синтаксичного зв'язку.

Семантико-синтаксичний рівень реченнєвої структури залежить від певних ситуацій довкілля. Зміст кожного семантико-синтаксичного компонента віддзеркалює типові функції та відношення об'єктів дійсності. Відповідно до семантико-синтаксичного підходу вирізняють категорії предиката, суб'єкта, об'єкта, адресата, локатива та ін.

На виокремленні формально-синтаксичної і семантико-синтаксичної реченнєвих структур як цілком самостійних об'єктів дослідження базована диференціація формально-синтаксичних (власне-члени речення) і семантико-синтаксичних (синтаксеми) одиниць. Підмет і присудок – два взаємопов'язані головні члени речення – у найтиповіших виявах слугують складниками формально-синтаксичної структури простого речення. Предикат і зумовлені його валентністю іменникові компоненти з власне-предметним значенням безпосередньо витворюють семантико-синтаксичну реченнєву структуру [Вихованець 1992; 1993; Загнітко 2001; Межов 2012].

Формально-синтаксична структура речення має опертям предикативний, підрядний і сурядний синтаксичні зв'язки. Якісну синтаксичну структуру речення формують предикативний, підрядний і сурядний зв'язки, перший з яких визначає структурну основу простого речення, два останні – структурну основу двох типів складного речення. З урахуванням предикативного і підрядного зв'язків як фундаментальних визначено формально-синтаксичну структуру власне-простого речення і члени речення. Сурядний, не пов'язаний із валентністю предиката, підрядний і подвійний зв'язки можливі лише в ускладнених простих реченнях [Вихованець 1992, с. 33].

Найважливішою граматичною особливістю простого речення є те, що його зміст завжди актуалізовано, співвіднесено з дійсністю, з актом комунікації. Це відзеркалено у певних модально-часових характеристиках. Кожне використане в мовленні речення корелює з відповідним модально-часовим планом – реальним фактом, що має стосунок до певного часу, або якогось різновиду ірреальності.

Поняття синтаксичної елементарності тлумачать по-різному, що зумовлено неоднаковими підходами до статусу синтаксичних одиниць. Вичленування елементарних і неелементарних з формально-синтаксичного погляду реченнєвих структур, – на аргументований погляд І. – теоретичних принципів внутрішнього розмежування простого або складного речення» [Вихованець 1992, с. 34]. Дослідник виділяє два різновиди елементарних простих речень.

Перший, власне-формально-синтаксичний різновид елементарних простих речень, утворюють лише конститутивні з формально-синтаксичного погляду члени речення, тобто його предикативний мінімум, складниками якого є лише головні члени речення. За таких умов формально-синтаксична структура елементарного простого речення збігається з його двоскладністю або односкладністю. Двоскладні елементарні прості речення – найтипівіший вияв простого речення. Їх утворюють тільки головні члени речення – підмет і присудок, поєднані предикативним зв'язком. Двоскладні речення відповідно до типів присудка, зафіксованих у них, розподілено на дієслівні та іменні. До ядра двоскладних речень належить присудок, виражений дієсловом, і підмет, виражений іменником у називному відмінку. Серед іменних присудків вирізняють речення з присудком-прикметником, присудком-іменником, присудком-числівником, присудком-займенником. Односкладні елементарні прості речення мають лише один головний член, недиференційований на підмет і присудок.

Другий різновид формально елементарного простого речення тісно пов'язаний із семантико-синтаксичною структурою речення, опосередкований нею [Вихованець 1992, с. 34–36]. Такий підхід передбачає, щоб до складу елементарного речення входили всі прогнозовані семантико-синтаксичною валентністю предиката іменникові компоненти, які відповідно схарактеризовані на тлі формально-синтаксичного, а семантико-синтаксичного погляду.

У сучасних закордонних та українських синтаксичних описах існує три основні погляди на співвідношення головних членів у формально-синтаксичній речення. Одні лінгвісти переконані: з-поміж головних членів речення визначальний підмет (субординативний зв'язок). Підтвердженням цьому слугує узгодження присудка з підметом (у формах роду, особи і числа). При цьому їхній зв'язок на рівні словосполучення витлумачено як узгодження (В.Г. Адмоні та ін.).

Праці дескриптивістів (Л. Блумфільд), пражців (В. Шмілауер) та багатьох інших лінгвістів репрезентують другий підхід, який базований на двох

взаємопідпорядкованих головних членах, які перебувають у колатеральних стосунках. Такі принципи основоположні також і в студіях із граматики І. Вихованця. За спостереженнями вченого, присудок у поєднанні з підметом реалізує предикативний зв'язок, зокрема його форму – координації, але «за синтаксичною роллю в реченні і структурною складністю жоден член речення не може зрівнятися з присудком, навіть взаємопов'язаний з ним головний член речення – підмет. Річ передусім у тому, що дія синтаксичних категорій речення зосереджена в присудкові і визначає специфіку реченнєвих конструкцій» [Вихованець 1992, с. 67].

У граматичних описах Л. Теньєра, Г. Глінца, К. Бейзелла, О. Ербена та ін. подано третій погляд. Ці вчені не бачать жодних відмінностей у синтаксичній поведінці підмета, порівняно з іншими додатками (комплементами). Підтвердження рівнорядності підмета і додатків убачають у тому, що 1) всі обставини загалом протиставлені підмету і додаткам (пор. аргументацію Л.Теньєра про опозицію сирконстантів і актантів (актантом вважається і підмет); 2) всі актанти перебувають в інверсійному протиставленні, коли додаток трансформується в підмет, а останній – в додаток. В обставинах як другорядних членах речення таких трансформацій не відбувається [Загнітко 1996, с. 141–143].

Нам найбільше імпонують погляди ти учених, які вважають, що підмет і присудок поєднані предикативним зв'язком, що сполучає два компоненти, які однаковою мірою передбачають один одного. Двоскладне поширене речення утворюють дві частини: частина підмета, до якої належить підмет з усіма залежними від нього словами, і частина присудка, до якої належить присудок з усіма залежними від нього словами. Середня кількість другорядних членів, залежних від присудка, у різних двоскладних реченнях набагато більша від середньої кількості другорядних членів, залежних від підмета. Що дає підстави вважати присудок як більш вагомий член двоскладного речення, ніж підмет. Але одночасно присудок має формальні ознаки синтаксичного узгодження з

підметом, що дозволяє розглядати його як компонент синтаксично залежний від підмета.

Комунікативний рівень речення співвідносний з особливостями спілкування, а його синтаксичні категорії спроектовані на віддзеркалення відповідних ситуативно-прагматичних чинників, зреалізованих у тих чи тих формальних засобах. На комунікативному рівні найбільшою мірою виявлено закономірності взаємопроникнення і взаємозумовленості номінативного і прагматичного феноменів речення, хоча інколи маємо значну залежність останнього від номінативного феномена речення, що відображає особливості 1) наївно-примітивної; 2) міфологічно-образної; 3) науково-викінченої картини світу [Загнітко 1996, с. 127].

Отже, речення як багатоаспектну синтаксичну одиницю-конструкції необхідно кваліфікувати в проєкції на формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний реченнєві рівні з послідовним виокремленням їхніх складників.

1.2. Предикативний зв'язок та форма – координація у простому двоскладному реченні

Предикативний зв'язок – основа простого речення – виникає між підметом і присудком. Він стосується двох компонентів, які однаковою мірою передбачають один одного, слугує фундаментом визначального різновиду простих речень – двоскладних конструкцій – і здатний за відсутності інших синтаксичних зв'язків формувати просте з формально-синтаксичного погляду речення, наприклад: «*Триццало полум'я. Сичали люди*» (2, с. 48); «*Вуста медові...*» (1, с. 15); «*А ніч така бентежна...*» (1, с. 24); «*В Олі братик геніальний...*» (3, с. 20); «*Ці слова стрілою в серце б'ють...*» (3, с. 29); «*Я – полонянка...*» (1, с. 45); «*І літа – мов зів'яла палітра*» (1, с. 67) та ін.

Виокремлення підмета і присудка як головних членів двоскладного речення і головного члена односкладних речень як недиференційованого члена базовано на формально-синтаксичних і формально-морфологічних ознаках, закріплених у структурі слова. Підмет – головний член двоскладного речення, перебуваючи у предикативному зв'язку з присудком, поєднаний з ним формою координації і в типових виявах експлікований називним відмінком іменників:

«...**погляд** клена **загадковий** ...» (1, с. 17); «**Мабуть, старенький він, то й хочеться тепла**» (1, с. 15); «**Трава-пліткарка застилає ложе**» (1, с. 21); «**Блакиті очі слізно-голубі**» (1, с. 20); «**І дощ періщить** крізь діряве сито на шибку долі...» (2, с. 30) та ін.

І. Вихованець виокремлює п'ять диференційних ознак предикативного зв'язку, що «характеризують його у протиставленні іншим типам синтаксичних зв'язків: 1) взаємозалежність поєднаних предикативним зв'язком компонентів, їх взаємозв'язок, двобічний зв'язок; 2) передбачуваність зв'язку; 3) обов'язковість зв'язку; 4) закритість зв'язку; 5) координація як форма зв'язку» [Вихованець 1993, с. 24–25].

Визначальною диференційною рисою предикативного зв'язку слугує взаємозалежність підмета і присудка, їхній взаємозв'язок, двобічний зв'язок. Чотири інші диференційні ознаки тісно пов'язані з цією вершинною ознакою предикативного зв'язку. Передбачуваність предикативного зв'язку залежить від властивостей двох головних членів речення та їхньої неоднакової ролі в оформленні зв'язку. Семантично вмотивованим з боку присудка є передбачуваний зв'язок із підметом. Це визначає семантико-синтаксична валентність присудка, який реалізує лівобічну семантико-синтаксичну позицію суб'єкта, що на формально-синтаксичному рівні співвідносна з позицією підмета й у типових випадках морфологічно експлікована називним відмінком іменників (субстантивованих слів тощо), спорадично іншими відмінковими формами, наприклад: «**Думка серце ятрить...**» (2, с. 42); «**День стікає осінньою свічкою**» (2, с. 40); «**Коси світло-русі...**»(1, с. 15); «**А слова – повні**

чар» (1, с. 71); «*Мова – дзеркало людини...*» (3, с. 3); «*А дівчата – як весна*» (1, с.7); «*Іншомовних слів багато...*» (3, с. 8) та ін.

Присудок, підпорядковуючи підмет, підпорядковується також підметові, набуваючи відповідно до своїх морфологічних можливостей певного ступеня узгодження з ним. До специфічних диференційних рис предикативного зв'язку належить його обов'язковість: особові присудкові форми передбачають підмет у формі називного відмінка, який відповідно визначає граматичну форму присудка. Диференційною ознакою предикативного зв'язку є закритість. За одноразового його застосування можна поєднати тільки два компоненти, наприклад: «*Сумує жінка*» (2, с. 30); «*Квітує сон-трава*» (2, с. 30); «*Слізьми гіркими заливалось небо...*» (1, с. 51); «*Грамофон у галереї – Наче квітка іпомея*» (4, с. 8); «*Світлана – перукар у місті знаний*» (3, с. 32) та ін.

Однією з диференційних ознак предикативного зв'язку є форма зв'язку – координація, що вирізняє його з-поміж керування, узгодження, прилягання як інших типів синтаксичних зв'язків. Координацію здебільшого кваліфікують як форму (спосіб) предикативного зв'язку, зреалізованого у двобічній залежності, взаємозв'язку підмета й присудка як головних членів речення. Залежність підмета від присудка й залежність присудка від підмета – два види залежностей передбачає форма координації. Перший вид залежності (залежність підмета від присудка) виявляється у способі керування, за якого модально-часова присудкова форма дієслова або його еквівалента (аналітичної іменної форми з дієслівною зв'язкою) звичайно передбачає підметовий називний відмінок, а другий вид залежності віддзеркалює спосіб узгодження, за якого залежний компонент-присудок уподібнюється опорному компонентові-підметові у числі, роді та особі [Вихованець 1993, с. 67; Мельник 2015, с. 94-95], наприклад: «*Я – мука...Я – печаль. Я – невигойний спомин*» (1, с. 63); «*Ми дорогами різними йшли*» (2, с. 31); «*Ти ж у нічку пішов...*» (2, с.69); «*Я загубилася в тобі осіннім леготом*» (2, с. 31); «*Тужили сосни угорі пекельним скреготом*» (2, с. 31).

В українській синтаксичній традиції взаємозалежність підмета і присудка відбиває специфіку предикативного зв'язку, його реченнєвотвірний характер, а

узгодження віддзеркалює особливості однієї з форм підрядного зв'язку, її належність до сфери словосполучення.

1.3. Семантичні та структурно-граматичні та параметри українського присудка

Присудок як організаційний, композиційний і смисловий центр речення наділений двома значеннями: конкретним, лексичним (актуалізує дію суб'єкта, його ознаку, стан тощо) і граматичним (вказує на віднесеність предмета, що конкретизується до дійсності [Загнітко 1996, с. 149]. Лексичне і граматичне значення може передавати як одна лексема, так і різні лексеми, пор.: *Небо голубіє і Небо стає голубим*. За спостереженнями А. Загнітка, «граматичне значення присудка включає: 1) віднесеність ознаки до суб'єкта; 2) значення часу; 3) комплекс модальних значень» [Загнітко 1996, с. 149].

У реченнєвій структурі присудок характеризується певними формально-граматичними категорійними ознаками та набором варіативних форм вираження. Інваріантною формою присудка слугує особова форма дієслова, що виражає семантику предиката і водночас реалізує зміст присудковості. За формальною і семантичною складністю, а також роллю в реченні жоден член речення не може зрівнятися з присудком. Належачи до визначальних граматичних категорій формального рівня двоскладного речення, присудок перебуває у двобічному (предикативному) зв'язку з підметом, характеризується спеціалізованими формами вираження і слугує носієм модально-часових ознак.

На переконання І. Вихованця, «присудок має такі диференційні і семантичні та формальні ознаки: а) входить у структурну схему речення як його головний член; б) дає модально-часову характеристику носія предикативної ознаки; в) у типових випадках співвідноситься з «новим» (ремою) при актуальному членуванні речення; г) співвідноситься з предикатом у семантико-синтаксичній структурі речення; г) виражається спеціалізованою формою – часово-способовими дієслівними формами; д) перебуває у

двобічному (предикативному) зв'язку з підметом; е) поєднується з підметом способом (формою) предикативного зв'язку — координацією; є) займає типову позицію після підмета» [Вихованець 1993, с. 76].

В українській граматичній традиції складений присудок репрезентований здебільшого у формах іменного складеного та дієслівного складеного присудків, тобто в основу їхньої диференціації покладено частиномовну належність його основної частини [СУЛМ 1972, с. 157–173], яка, однак, не охоплює всіх потенційних предикативно репрезентованих частиномовних і нечастиномовних елементів. Особливим статусом наділена грамема складного присудка, тобто такого присудкового комплексу, що має понад два компоненти. У сучасній українській мові також вирізнено подвійний присудок, складниками якого є дієслівна та іменна частини [СУЛМ 1972, с. 237; Мельник 2015].

Усе розмаїття присудкових форм представники функційно-категорійної граматики, беручи за основу їхню частиномовну належність, здебільшого об'єднують у три типи: дієслівний, іменний і прислівниковий, які залежно від способу репрезентації їхніх модально-часових категорій диференціюють на прості, складені та подвійні (складні) [Вихованець 1993; Вінтонів 1997; Мельник 2016].

Спеціалізовані на вираженні простого присудка власне-дієслова, які наділені визначальними власне-дієслівними категорійними часо-способовими значеннями та морфологічно закріпленими невласне-дієслівними категоріями особи, числа та роду. За морфологічними засобами вираження у простому присудкові розрізняють власне-дієслівний і вигуково-дієслівний присудки. Простий власне-дієслівний присудок визначають як найтипівішу присудкову форму двоскладного речення. Це звичайно пояснюють тим, що особові дієслівні форми, виражаючи значення часу і способу та здійснюючи синтаксичний зв'язок з іншим головним членом – підметом, найбільшою мірою пристосовані до виконання функції присудка. Простий дієслівний присудок має форми теперішнього, минулого і майбутнього часу, наказового та умовного способу,

наприклад: «**Не чула** землі під собою...» (2, с. 92) «**Не чую** землі під собою»; «**Не чутиму** землі під собою»; «**Не чула б** землі під собою» та ін.

Характерно, що формально-синтаксичну функцію присудка самостійно можуть виконувати лише дієвідмінювані форми дієслова. Одиниці, що належать до інших морфологічних класів присудкову функцію можуть виконувати лише в поєднанні з дієслівними зв'язковими компонентами, які «одієслівлюють» їх граматично, бо надають основних граматичних значень часу, способу, особи дієслова. Зв'язки, поєднуючись з основною (призв'язковою) частиною, утворюють складений присудок. Дієслівним складений присудок називають тому, що інфінітив, який перебуває в його основній частині, традиційно вважають вихідною формою дієслова. А зв'язковий компонент, що поєднує інфінітив з підметом, традиційно кваліфіковано як допоміжне дієслово з фазовим або модальним значенням, або як допоміжну частину складеного дієслівного присудка, на яку «припадає вираження модально-часових значень і модифікація лексичного значення основної частини» [Вихованець 1992, с. 68], тобто тих функцій, що їх виконують дієслівні невласне-зв'язки у структурі іменного складеного присудка, наприклад: «**Я хочу бачити** тебе щомить...» (2, с. 36); «**Ти один так умієш грати** у безмежному морі звуків» (2, с. 37); «**Я не вмю** за щось **любити**, **Я люблю**, бо душа велить» (2, с. 88); «**Я не вмю**, та ні – **не хочу йти** туди, де мене не ждуть» (2, с. 88); «**Я не вмю сміятись** в очі, коли в душу мені плюють» (2, с. 88); «**Я готова тебе впізнати і прийняти** солодку муку» (2, с. 37) та ін.

На відміну від дієслівного складеного, іменний складений присудок, утворює інша сукупність аналітичних компонентів, що представлена чотирма частиномовними різновидами його основної частини – іменниковою, прикметниковою, числівниковою та займенниковою, що історично формували клас імен, у поєднанні з особовими формами дієслівних зв'язок, яким І. Мельник надає статусу аналітичних засобів вираження дієслівної синтаксичної транспозиції і розподіляє на спеціалізовані та неспеціалізовані

[Мельник 2014; 2015; 2016]. Спеціалізованими зв'язковими компонентами дослідниця вважає *бути, становити, являти собою*, поліфункціональністю наділяє зв'язковий елемент *бути*, який, поєднуючись із усіма частиномовними класами імен, у теперішньому часі переважно має нульовий вияв: «*Я таки вільна!*» (2, с. 43); «*Ти – наче дощ...*» (2, с. 54); «*Ця жінка схожа на небо*» (2, с. 93); «*А ніч така бентежна...*» (1, с. 24). «*Губи ... гіркі, як полин*» (1, с. 29) та ін. До неспеціалізованих І. Мельник зараховує дієслівні зв'язкові компоненти на взірць *ставати /стати, робитися/ зробитися, залишатися /залишитися, зоставатися /зостатися* та ін., які крім того, що є виразниками дієслівних категорій часу, способу, виду та ін., слугують також модифікаторами семантики, наприклад: *Душа, ти зробилася зряча* (2, с. 92); *Ти ... старю станеш!* (1, с. 22); *Стали чорнішими гори і ліс* (1, с. 29); *Душа від полум'я зробилася черлена* (1, с. 53) та ін.

Вторинне синтаксичне вживання іменних частин мови в присудковій ролі дослідники пов'язують з утратою диференційних ознак однієї частини мови й набуттям ознак іншого частиномовного класу [Вихованець, Городенська, Русанівський 1983]. Синтаксичний перехід усіх відмінкових іменникових, прикметникових, числівникових форм та прислівника в функцію присудка на тлі чотирьох різновидів дієслівної аналітичної синтаксичної транспозиції докладно вивчає І. Мельник [Мельник 2016; 2017].

Предикативні прислівники в українській синтаксичній традиції досить часто витлумачують неоднозначно й суперечливо. Попри те, що багато мовознавців визнає функціонування прислівників у формально-синтаксичній присудковій позиції, саме поняття «прислівниковий складений присудок» вони не використовують і не виділяють його в самостійний присудковий тип. Б. Кулик уперше в українському синтаксисі виокремив прислівниковий складений присудок і схарактеризував його як присудок, «виражений прислівником або прислівниковим словосполученням, що виступає в предикативно-атрибутивній функції в сполученні з дієслівною зв'язкою або без неї» [Кулик 1961, с. 49]. Згодом І. Вихованець, через 30 років по тому,

схарактеризував прислівник як окремий тип складеного присудка. Дослідник постулював: «Прислівниковий складений присудок утворюється в результаті транспозиції прислівників у синтаксичну сферу дієслова. Ця транспозиція здійснюється за допомогою аналітичних синтаксичних морфем, дієслівних зв'язок. Незмінний прислівниковий компонент “одієслівлюється” саме дієсловом-зв'язкою, найтиповішою з яких є зв'язка *бути*. Прислівниковий складений присудок функціонує за умови, якщо в позиції підмета виступає неозначена форма дієслова» [Вихованець 1992, с. 71]. Виокремлення прислівникового складеного присудка, безперечно, логічне. Воно ґрунтується на здатності дієслівних зв'язок переводити прислівники у формально-синтаксичну позицію присудка двоскладного речення, подібно до того, як вони транспонують у цю дієслівну позицію іменники, прикметники, числівники та займенники. За спостереженнями К. Городенської, позицію основної частини такого складеного присудка можуть заступати якісно-означальні прислівники оцінної і просторової семантики та їхні компаративи і прислівники зі значенням міри та ступеня, що засвідчує вибірковість у транспортуванні прислівників у формально-синтаксичну позицію присудка [Городенська 2008; 2008а]. Важливо зауважити: що слова іменних частин мови обмежень щодо свого предикативного функціонування не мають.

Отже, присудок належить до визначальних граматичних категорій формального рівня речення, що вказує на модально-часову характеристику носія предикативної ознаки і перебуває у двобічному (предикативному) зв'язку з підметом, набуваючи спеціалізованих для присудкової функції дієслівних форм.

Висновок до першого розділу

В українській синтаксичній традиції при вирізненні членів речення одночасно враховано їхні формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні чинники, а це призвело до об'єднання різновекторних величин в одному класифікаційному ряду. Тому невідкладним завданням граматичної науки

другої половини 20 сторіччя стало напрацювання критеріїв розмежування членів речення як різнорівневих складників багатоаспектної синтаксичної одиниці-конструкції. Розрізненням формально-синтаксичної і семантико-синтаксичної реченнєвих структур як цілком самостійних об'єктів дослідження слугувало основою для розрізнення власне-членів речення і синтаксем як двох рядів членів речення. У найтиповіших виявах на двох взаємопов'язаних головних членах речення – підметові та присудкові побудовано формально-синтаксичну структуру простого речення. Предикат і зумовлені його валентністю іменникові компоненти з власне-предметним значенням безпосередньо беруть участь у формуванні семантико-синтаксичної структури речення.

Підмет – головний член двоскладного речення – переважно експлікований називним відмінком іменників – перебуває у предикативному зв'язку з присудком, у формі координації. Відповідно присудок – головний член двоскладного речення – виражає модально-часові синтаксичні категорії і разом з підметом реалізує предикативний зв'язок, зокрема його форму – координації.

Синтаксична традиція репрезентує два принципи вирізнення типів присудка. В основу першого принципу покладено морфологічну експлікацію присудковості. В основу другого – спосіб вираження модально-часових характеристик. Сучасні українські вчені, представники функційно-категорійного напрямку в граматиці, спираючись на частиномовну належність слів і беручи до уваги все різноманіття присудкових форм, вирізняють здебільшого такі типи присудків: дієслівні, іменні та прислівникові, а з огляду на спосіб репрезентації їхніх модально-часових категорій виокремлюють відповідно прості, складені та подвійні (складні) присудки.

РОЗДІЛ 2

ІМЕННИЙ СКЛАДЕНИЙ ПРИСУДОК: ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ТА СТРУКТУРИ

2.1. Прикметниковий різновид іменного складеного присудка

Іменний складений присудок, порівняно зі складеним дієслівним, характеризується іншою сукупністю «складників аналітичного комплексу ... і виявляє більшу різноманітність їх морфологічного варіювання» [Вихованець 1993, с. 223]. Поєднуючись з особовими формами дієслова-зв'язки, він зазвичай експлікований іменем будь-якої форми. Основним елементом іменного складеного присудка слугує повнозначне слово (ім'я), а носіями часово-способових категорій – дієслово-зв'язка [Вихованець 1992, с. 77].

Функційно найближче до дієслівного присудка перебувають іменні складені присудки, виражені прикметниками та дієприкметниками, що дало змогу ученим-мовознавцям кваліфікувати їх як структурні еквіваленти дієслова [Теньєр 1988, с. 170]. За спостереженнями І. Мельник, «у ролі основної частини такого складеного присудка зафіксовані звичайно якісні прикметники в називному та орудному відмінках. <...> Предикативне функціонування прикметникових форм зумовлює експліцитно чи імпліцитно виражена аналітична синтаксична морфема-зв'язка *бути*, що виконує суто граматичну роль і позбавлена будь-якого лексичного навантаження, або лише експліцитно репрезентовані морфемі-напівзв'язки на зразок *ставати / стати, лишатися / лишитися, здаватися / здатися, зоставатися / зостатися* та ін., які, крім граматичної ролі, вносять додаткові семантичні відтінки» [Мельник 2015, с. 95].

Дієслівна зв'язка *бути*, у структурі речення визначаючи формально-синтаксичну прикметникову функцію, нівелює прикметникові граматичні категорії й закріплює дієслівні часово-способові граматичні показники, прикметникова семантика при цьому залишається незмінною, наприклад: «Цей

заклад просто **дивовижний**. У нашій місті він **престижний**» (4, с. 53); «Наголос **подвійний**, звісно, Можна **первісно й первісно**» (4, с. 50); «Ці слова не є **тотожні...**» (4, с. 21); «Поміж них є **тендітні та дужі, Запальні, боязкі та байдужі**» (4, с. 22); «...зустріч ця для нас була **остання**» (1, с. 70); «Нам **цікавими були** Всі слова **пасивні...**» (3, с. 39); «Я на весіллі, **СВОЇМ ВЕСІЛЛІ, була чужою**» (1, с. 54); «У цьому спекотному літі, У цьому XXI столітті Ми просто **були нещасливі**» (1, с. 65); «Комусь **байдуже, комусь байдуже**. Ну а ти не будь **байдужим, друже**» (4, с. 50) та ін.

Це дає підстави І. Мельник кваліфікувати зазначену зв'язку як універсальну, таку, що «цілком утратила лексичне значення вихідного дієслова і є, звичайно, виразником дієслівних граматичних категорій часу та способу, а також інших категорій дієслова» [Мельник 2015, с. 56]. Як спеціалізований аналітичний синтаксичний засіб відприкметникової синтаксичної дієслівної транспозиції, вона уможлиблює перебування прикметників у формально-синтаксичній присудковій функції [Мельник 2014, с. 179–181].

До неспеціалізованих аналітичних синтаксичних засобів відприкметникової дієслівної аналітичної синтаксичної транспозиції дослідниця зараховує морфеми-напівзв'язки **ставати / стати, лишатися / лишитися, залишатися / залишитися, зоставатися / зостатися, виявлятися / виявитися** і под., які водночас слугують «аналітичними синтаксичними виразниками граматичних дієслівних значень часу, способу, особи, виду, роду тощо й модифікаторами семантики предикативно зафіксованих прикметників, морфологічно експлікованих грамемами орудного (найчастіше) і називного (зрідка) відмінків» [Мельник 2015, с. 58].

У поетичних творах Євгенії Назарук із-поміж зазначених неспеціалізованих зв'язкових компонентів найбільш уживаною є **ставати / стати**, із якою пов'язують набування /набуття суб'єктом певної якісної ознаки чи перехід від одного якісного стану до іншого. Характерно, що вона може сполучатися з предикативними прикметниками на позначення звичайного і співвідносного ступеня вияву ознаки, наприклад: «Я ... **далекою стала**» (1,

с. 64); *«Станеш модним ти тоді на ділі»* (3, с. 16); *Пан Роман безпечним став: Домофон у дім придбав* (4, с. 7); *«І французьке екзотичне Вже стає простим і звичним»* (3, с. 8); *«Слова залякли, стали безголосі»* (1, с. 69); *«Стали чорнішими гори і ліс»* (1, с. 29). З подібною семантикою трапляються морфеми-напівзв'язки *робитися / зробитися, почуватися / почутися, бувати* тощо, наприклад: *«Душа від полум'я зробилася черлена»* (1, с. 53); *«Душа молилася, бо почувалась винною»* (1, с. 50); *«Музикальним слух буває – Серце й душу звеселяє»* (3, с. 21); *«(Слова) бувають таємні й уперті, А бувають, як сонце, гарячі, І, як вітер старезний, ледачі, Як спориш у траві – кучерявий, Наче мама – сердечні й ласкаві...»* (3, с. 23) та ін. Функціонування цих зв'язок у структурі мови обмежене художнім та розмовним мовленням, на відміну від дієслівної зв'язки *ставати / стати*, що є стилістично нейтральною.

Серед прикметникових форм у структурі мови переважають звичайно ті, що заступають форму в називного відмінка. В поетичних творах Євгенії Назарук також істотно переважають реченнєві побудови з прикметниковими присудками в називному відмінку, наприклад: *«... погляд клена загадковий...»* (1, с. 17); *«Мабуть, старенький він, то й хочеться тепла»* (1, с. 15); *«Блакиті очі слізно-голубі»* (1, с. 20); *«...слово лагідне, ясне...»* (1, с. 23); *«(День) плаксивий був...»* (1, с. 24); *«Жінка сильна»* (2, с. 108); *«Ці думки, звичайно, геніальні, Бо «пасивний» - значить бездіяльний»* (3, с. 11).

В аналізованих поетичних творах, як і в граматичній структурі української мови, прикметниковий різновид іменного складеного присудка – це передусім поєднання прикметника та дієслова-зв'язки *бути* в різних граматичних формах. Як бачимо, за прикметниковим різновидом іменного складеного присудка, який у типових виявах репрезентує предикативно вжитий прикметник у називному відмінку, закріплена нульова форма аналітичної синтаксичної морфеми-зв'язки *бути* в теперішньому часі, наприклад: *«А ти – далекий, як зима...»* (1, с. 72); *«Душа – розхристана й німа ...»* (1, с. 72); *«Барви справді веселкові...»* (3, с. 5); *«І такі вони ясні, Серцю любі й милі, Наче рута – запашині, Ніжні й чарівливі»* (3, с. 7); *«Ох і звучні ці слова – В них мелодія жива!»* (4, с. 8); *«...ти*

старанний І до знань своїх невтомний...» (4, с. 12); «Віроломний – це підступний, Це зрадливий і лукавий...» (4, с. 12).

На переконання І. Огієнка, зумовленість присудкової прикметникової форми називного відмінка можна пояснити формою підметового називного, оскільки присудок виявляє здатність до узгодження з підметом у тому самому відмінку [Огієнко 1958, с. 52–53]. На функційному призначенні присудкового називного – виражати постійну ознаку предмета – наголошує І. Вихованець [Вихованець 1992, с. 70].

Спроможність уживатися з називним і орудним відмінками прикметників на позначення ознаки кого- або чого-небудь без вказівки на її постійність, іманентність або ситуативний характер, засвідчує експліцитно репрезентована форма *є* теперішнього часу та форми минулого й майбутнього часів, пор. «*Є слова у мові трішки дивні – Незнайомі, загадкові, старовинні» (3, с. 13) і «Є слова у мові трішки дивними – Незнайомими, загадковими, старовинними»;* «*Я, отчий доме, тут була щаслива І звідси набиралася снаги...» (1, с. 8) і «Я, отчий доме, тут була щасливою І звідси набиралася снаги»;* «*У літній днині буду я щаслива» (1, с. 61) і «У літній днині буду я щасливою»;* «*Ну й красива була Кришталева піала» і «Ну й красивою була Кришталева піала» (4, с. 34).*

Предикативно вжиті прикметники із дієслівним зв'язковим компонентом *бути* у формі наказового й умовного способів трапляються в аналізованих поетичних творах зрідка. Причому із цих двох способів частіш уживаний – наказовий у формах другої або третьої особи однини чи множини в поєднанні з називним або орудним відмінками предикативних прикметників у спонукальних реченнєвих побудовах, наприклад: «*Будь уважним, нелінивим, Зосередженим, кмітливим І спроможним на дива...» (3, с. 3); «Наберись терпіння, юний друже, І не будь до знань своїх байдужий!» (3, с. 11); «Хай міцний буде, як дуб, Український наш трузуб!» (3, с. 21).*

Формально-синтаксичну функцію українських прикметникових форм зумовлює порядок слів у реченні. Характерно, що функцію означень заступають ті прикметники, що розташовані в препозиції щодо іменників, ті ж

прикметники, що перебувають у постпозиції щодо класу іменників виконують роль присудка [Пасічник 1998; 2006], пор.: «У **старій** альтанці між **високих** трав Сумовито й ніжно хтось на скрипці грав» (2, с. 20) і «(День) **плаксивий** був... А ніч така **бентежна і коротка**...» (1, с. 24).

Іноді порядок слів у реченні не визначає синтаксичну позицію прикметника. Це буває тоді, коли підметову позицію заступають займенники, що типово поєднуються лише з прикметниками в ролі присудка, наприклад: «Але душа... Яка вона **щаслива**, Як в пригорщі дитинства зачерпне» (1, с. 8); «Не божевільна – Я таки **вільна!**» (с. 36); «...вони **байдужі ... і ліниві дуже!**» (3, с.11); «А ти – **далекий**, як зима...» (с. 72); «Правда, ми **не винні** тут нітрохи, Бо слова ці з іншої епохи» (с. 12); «Мабуть, **старенький** він, то й хочеться тепла» (с. 15); «**Не вартий** він, той Гриць, такої муки» (с. 30). Як бачимо, в аналізованих реченневих конструкціях прикметники зафіксовані і в препозиції, і в постпозиції щодо займенникових іменників.

Присудок заступає препозицію щодо підмета в реченневих побудовах на позначення емоційного стану мовця, його почуттів тощо. Такі синтаксичні конструкції зрідка трапляються в аналізованому поетичному мовленні наприклад; «Яка **нестерпна** мука» (1, с. 73); «Ой **маленька** ця прищипка! – Промовляв до баби Чіпка» (4, с. 34). За такого розміщення компонентів зворотний порядок слів створює особливе інтонування й виразність.

Досліджуючи присудковий потенціал прикметників, І. Пасічник доходить висновку, що формально-синтаксичну функцію присудка переважно виконують якісні прикметники – виразники безпосередньої якісної властивості предмета, що постійно виявляє або якої набуває його носій. Дієслівні ж зв'язкові компоненти слугують спеціалізованими реалізаторами прикметникового присудкового функціонування. Відносні прикметники, на відміну від якісних, у функції присудка зафіксовані зрідка, бо їм притаманна складніша семантика, яка, своєю чергою, зумовлена значенням твірних слів [Пасічник 2006, с. 26], пор.: «Пампушки **духмяні**, Голубці **морквяні**, пундики **медвяні**, Каша **горохвяна** І напій **рутвяний**» (4, с. 64); «Місяць **Ясний і ясний** – Дивовижно

чарівний!» (4, с. 49) і *«Ох і вІтряний цей ранок! В капцях дощ загнав на ганок»* (4, с. 55); *«Цей папір ... кольоровий – ПодарУнковий, подарункОвий»* (4, с. 49).

Частина прикметникових форм спеціалізована на вживанні в первинній присудковій та вторинній означальній формально-синтаксичній позиції. Їх називають «типовими виразниками аналітичної синтаксичної дієслівності, <...> які позначають власне-ознаку істоти або предмета, що звичайно має обмеження у своєму вияві» [Мельник 2015, с. 76]. Про невласне-прикметникову природу цих одиниць свідчить семантико-синтаксична валентність, яка властива дієсловам, а також іншим частиномовним класам, які потрапляють у первинну присудкову формально-синтаксичну дієслівну позицію. Зокрема, прикметники зі значенням «який має борг»: *винний, винуватий* та ін. актуалізують свої валентні спроможності через суб'єктний, об'єктний та адресатний обов'язкові компоненти. наприклад: *«Кому і що ми винні»* (Л. Костенко). В аналізованій поезії прикметники з такою семантикою не зафіксовані.

Позиція присудка також первинна для прикметників на зразок *відомий, відданий, вірний, згодний, знаний зобов'язаний, однаковий, подібний, популярний, тотожний, рівний, схожий* та ін. зі значенням популярності або непопулярності особи, підпорядкування, відданості особи, залежності предмета, відповідності або невідповідності істоти, предмета іншим істотам, предметам, загального визнання предмета з-поміж інших і под., які реалізують свій валентний потенціал в межах трьох залежних компонентів: суб'єктного (обов'язкового) і двох об'єктних (одного обов'язкового та одного необов'язкового) [Пасічник 2006, с. 27]. Зазначені прикметники в поезії Євгенії Назарук вживаються зрідка, у типових виявах спостерігаємо елімінацію факультативного компонента, наприклад: *«Трава-пліткарка застилає ложе : – Цікаво: і на кого воно схоже?»* (1, с. 21); *«А от любов, що схожа на калину, Я, мабуть, в себе під вікном зрощу»* (1, с. 61); *Розумна, гарна, з ангелами рівна, Свята невинність – справжня королівна!...*» (1, с. 40); *«Ці слова є до болю знайомі, Бо з дитинства нам добре відомі!»* (3, с. 23).

За певних контекстних умов присудкову функцію також можуть заступати прикметники із семантикою позитивної або негативної оцінки на зразок: *важливий, ворожий, винний, універсальний, гарний, милий, осоружний, славний, хороший, цікавий, цінний та ін.* Валентний потенціал цих лексем – три залежні компоненти: один обов’язковий суб’єктний та два необов’язкові об’єктні з уточнювальною та обмежувальною семантикою, останні часто зазнають в мовленні елімінації, наприклад: «**Нам цікавими були Всі слова пасивні...**» (3, с. 39); «**Вихваляється Овсій: – Ох і славний цей напій!**» (4, с. 22); «**А підказка в нас хороша...**» (4, с. 31); «**Ну і в чому ж я винна?**» (1, с. 38); «**Ну скажи, МІЙ КОХАНИЙ, у чому ж я винна?**» (1, с. 38); «**Правда, ми не винні тут нітрохи, Бо слова ці з іншої епохи**» (3, с. 12); «**Він душею й пір’ям гоже – Бравий ЧиЖ на ймення ДЖоШ**» (4, с. 17). Випущення факультативних компонентів часто зумовлює їхнє переміщення з присудкової позиції в означальну.

Лексеми на зразок: *багатий, бідний, байдужий, готовий, гідний, зобов’язаний, здатний, ладний, чутливий, шкідливий, необхідний, радіий, обов’язковий, охочий, потрібний, повний, схильний, терплячий, тривкий, уважний, чутливий та ін.,* заступаючи присудкову позицію, вказують на активно-діяльні особливості людей, їхні морально-етичні, емоційно-психічні риси, характеризують людину крізь призму її популярності або непопулярності, предмет у зв’язках з іншими предметами, ступінь необхідності предмета, його відповідність чи невідповідність іншим предметам, достатній або недостатній вияв чого-небудь у предметі тощо. У граматичній структурі української мови їх кваліфіковано як «предикатні одиниці із середнім ступенем предикативної синтаксичної усталеності» [Мельник 2015, с. 76]. Первинну формально-синтаксичну функцію прикметника-присудка доповнено центральною семантико-синтаксичною функцією предикативного прикметника, валентність якого реалізується через суб’єктний та об’єктний залежні обов’язкові позиції, наприклад: «... **здіймаєш у безтямі руки і просиш смерті, бо життя не рада**»

(1, с. 30);» *Не вартий він, той Гриць, такої муки*» (1, с. 30); «*Хто ж до мовлення байдужий, Лексики не знає, Може втрапити в халепу...*» (3, с. 35).

Прикметники на зразок: *блідий, глибокий, дужий, світлий, своєрідний, міцний, дужий, здогадливий, мудрий, малий, тихий, трагічний* і под., позначаючи фізичні якості людей, їхній зовнішній вигляд, інтелектуальні спроможності, специфіку предмета, характеристику його щодо розміру, форми, обсягу тощо, потенційно мають двовалентний суб'єктний (облігаторний) та об'єктний (факультативний) потенціал, наприклад: «*Погляд клена загадковий...*» (1, с. 17); «*... зустріч ця для нас була остання*» (1, с. 70); «*... ти старанний І до знань своїх невтомний...*» (4, с. 12); «*Ця жінка – і серцем, і словом ласкава*» (2, с. 93); «*(Друг) ...не скупий і не манірний...*» (4, с. 67). Експліцитний чи імпліцитний вияв об'єкта зумовлює семантична достатність/недостатність предикативного прикметника.

Проте більшість українських прикметників у типових виявах заступають означальну позицію, функція присудка для них не типова, вторинна. Такі виразники статичної ознаки предмета, передаючи найрізноманітніші значення, формують найпоширенішу з кількісного погляду групу прикметникових присудків, які вступають у корелятивні відношення з предикатами, наділеними мінімальним валентним потенціалом, що не виходить за межі одного облігаторного суб'єктного компонента [Мельник 2015, с. 93].

В аналізованих поетичних творах такі прикметники зафіксовані з різноманітною семантикою, вони вживаються на позначення фізичних і фізіологічних особливостей людей, їхнього емоційно-психічного стану, волі, темпераменту, вдачі, характеру, морально-етичних якостей, духовного світу, віку, сімейного стану, деяких інших рис людини, фізичних, функційних та структурних властивостей предметів, їхніх зовнішніх ознак, а також ознак, що мають стосунок до простору, форми, обсягу, відстані, ваги, кольорової гами та деяких інших ознак предметів, опредметнених дій тощо, наприклад: «*Засміюся дзвінко і знадливо – Як тоді, коли була щаслива*» (1, с. 52); «*Я жива*» (1, с. 53); «*Не божевільна – Я таки вільна!*» (1, с. 36); «*Боже, я вільна*» (1, с. 36); «*Пан*

Роман безпечним став...» (1, с. 7); *2В Олі братик геніальний...»* (1, с. 20); *«Мабуть, старенький він, то й хочеться тепла»* (1, с. 15); *«Блакиті очі слізно-голубі»* (1, с. 20); *«Чорнюща мати, а дитя біленьке!»* – *дивується черешня молоденька»* (1, с. 21); *«(Ми з тобою) вже давно – не чужі й не рідня...»* (1, с. 59); *«(День) плаксивий був...»* (1, с. 24); *«А ніч така бентежна і коротка...»* (1, с. 24); *«...дорога не широка, та сита – До чужого корита...»* (1, с. 26); *«Губи пошерхли, гіркі, як полин»* (1, с. 29); *«Стіна лиш глуха»* (1, с. 55); *«Верба гарна, кучерява...»* (4, с. 45); *«Слова залякли, стали безголосі»* (1, с. 69); *«Барви справді веселкові...»* (1, с. 5); *«...вони байдужі ... і ліниві дуже!»* (3, с. 11); *«Ці думки, звичайно, геніальні, Бо «пасивний» – значить бездіяльний»* (3, с. 11); *«Які слова красиві та врочисті!»* (3, с. 19); *«Яка в нас мова ніжна і привітна!»* (3, с. 19); *«Ох і звучні ці слова – В них мелодія жива!»* (4, с. 8); *«Ця балачка не пуста: Є в нас свЯта і святА (у множині)»* (4, с. 48).

Отже, прикметниковий різновид складеного іменного присудка являє собою поєднання прикметника в називному чи орудному відмінках з експліцитно чи імпліцитно вираженою дієслівною зв'язкою *бути*, наділеною суто граматичною функцією і позбавленою будь-якого лексичного навантаження, або лише експліцитно представленими дієслівними зв'язковими компонентами *ставати / стати, лишатися / лишитися, робитися / зробитися, почуватися / почувися, здаватися / здатися* та ін., що, крім граматичної функції, вносять додаткові семантичні відтінки. В аналізованих поетичних творах прикметниковий різновид іменного складеного присудка, що в типових виявах реалізується через предикативно вжитий прикметник у називному відмінку, переважно поєднується з імпліцитно вираженою дієслівною зв'язкою *бути* в теперішньому часі, зрідка з іншими дієслівними зв'язковими елементами.

Опрацьований фактичний матеріал дав змогу зробити такий висновок: із-поміж усіх різновидів іменних складених присудків переважає прикметниковий

його різновид. Він становлять 57,63 % від загальної кількості аналізованих присудків.

2.2. Іменниковий різновид іменного складеного присудка

Серед іменних складених присудків на особливу увагу заслуговують «іменні частини присудка, вираженні відмінковими і прийменниково-відмінковими формами іменника» [Вихованець 1993, с. 224], які наділені власне-предметною семантикою. Їх кваліфіковано в граматичній структурі мови як непередикатні знаки, що необхідно відрізнити від предикатних іменників, похідних від інших частиномовних класів слів, які є виразниками ознак та відношень. [Вихованець, Городенська, Русанівський 1983, с. 199]. Перші – компоненти семантично елементарних побудов, другі – складники семантично неелементарних синтаксичних структур.

«Іменниковий різновид іменного складеного присудка, – за спостереженнями І. Мельник, – являє собою синтаксичну єдність, складниками якої є два обов'язкові компоненти – аналітична синтаксична морфема-зв'язка або морфема-напівзв'язка та певні відмінкові або прийменниково-відмінкові форми іменників чи займенникових іменників» [Мельник 2015, с. 184]. Основне лексичне значення цієї неподільної синтаксичної єдності зосереджено в іменнику. Носієм дієслівних граматичних категорій слугує дієслівна зв'язка – своєрідний граматичний транспозитор, наділений здатністю переводити іменники у позицію присудка – первинну формально-синтаксичну позицію дієслів. Іменник як складник аналітичного присудкового комплексу «виявляє двояку залежність – з одного боку, формальну залежність від дієслова-зв'язки і, з другого – через дієслово-зв'язку значеннєву залежність від підмета» [СУЛМ 1972, с. 162]. Підмет і присудок поєднані предикативним зв'язком – визначальним зв'язком простого двоскладного речення, формою координації, яка об'єднує два види залежностей – залежність підмета від присудка і залежність присудка від підмета. Перша залежність стосується способу

керування, за якого модально-часова присудкова форма дієслова або його еквівалента звичайно вимагає підметового називного відмінка. Друга залежність має стосунок до способу узгодження, за якої залежний компонент-присудок зазнає уподібнення до опорного компонента-підмета у формах числа, роду й особи [Вихованець 1993, с. 34], наприклад: «*Мої сльози – роса, моя мука – зола, моє серце – одвічна тривога*» (1, с. 67); «*Ми без неї – сад без цвіту, В полі - маківка без літа*» (с. 3); «*Світлана – перукар у місті знаній*» (3, с. 32); «*Колючий терен – ревний сторож гаю...*» (1, с. 17); «*Материнська рідна мова – Нашого буття основа*» (3, с. 3).

Функціонування іменників у структурі складених іменних присудків уможлиблюють власне дієслівні зв'язки *бути, являти собою, становити* – носії дієслівних часово-способових категорій, а також дієслівні зв'язкові елементи на зразок *ставати / стати, залишатися / залишитися, зоставатися / зостатися, робитися / робитися, лишатися / лишитися, здаватися / здатися, зватися, називатися* та ін., які наділені не лише категоріями часу та способу, а й дієслівною категорією виду.

В аналізованих поетичних творах Євгенії Назарук із-поміж власне дієслівних зв'язок трапляється лише морфема-зв'язка *бути* переважно в теперішньому часі, що має нульовий вияв, зрідка – експліцитно репрезентовані морфемі-напівзв'язки: *стати, називатися, зватися тощо*, наприклад: «*Мова – дзеркало людини, Пам'ятай про це, дитино!*» (3, с. 3); «*Ніколи пташка покручем не стане...*» (1, с. 28); «*Стали пустою, болем десятки садиб...*» (1, с. 11); «*...слова надійні, що зовуться професійні*» (3, с. 32); «*Та спершу ви слова знайдіть, Що ДІАЛЕКТИ звуться*» (3, с. 27); «*Поважай і ти себе, дитино, І зростеш для тата гідним сином, Станеш мамі гарною дочкою, будуть всі пишатися тобою*» (3, с.29) та ін.

Іменникова частина іменного складеного присудка вирізняється на тлі інших різновидів іменних присудкових утворень розмаїттям морфологічних варіантів. В українській граматичній традиції засоби морфологічного вираження іменникового різновиду іменного складеного присудка розподілено

на: власне-присудкові та невласне-присудкові [СУЛМ 1972, с. 162; Загнітко 2001, с. 152; Мельник 2015, с. 186]. До власне-присудкових форм як спеціалізованих засобів вираження іменникової присудковості зараховано «називний, орудний, знахідний безприйменниковий, знахідний із прийменником *за*, а також родовий відмінок ознаки, що транспонований з атрибутивної функції в предикативну» [Мельник 2015, с. 186]. Невласне-присудковою формою як неспеціалізованим засобом реалізації таких присудків А. Загнітко вважає «будь-який другорядний член речення з дієсловом-зв'язкою *бути*, яка приписує підметові ознаки, що мають конкретний характер» [Загнітко 2001, с. 152]. Це звичайно родовий, знахідний, орудний і місцевий відмінки, позиційна значущість яких, на переконання ученого, зумовлена семантичною достатністю / недостатністю дієслів зв'язок.

Аналізуючи спеціалізовані та неспеціалізовані засоби морфологічної експлікації іменників, транспонованих у формально-синтаксичну дієслівну позицію, Н. М. Костусяк наголошує на необхідності їхнього ранжування і відповідно вирізняє центральні та периферійні засоби морфологічної експлікації відмінкових та прийменниково-відмінкових іменникових форм у предикативній позиції [Костусяк 2012, с. 119]

Центральними морфологічними засобами експлікації іменникових різновидів іменних складених присудків слугують називний та орудний відмінки. Їхній вибір зумовлюють особливості іменникової семантики, форми аналітичної синтаксичної морфеми-зв'язки, а також позиції в структурі речення, а також інші чинники [Мельник 2015, с. 177]. Сучасні українські граматисти, називний пов'язують із постійною ознакою предмета, орудний – переважно з непостійною або нехарактерною його ознакою [Вихованець 1993, с. 224; Мельник 2015, с. 177]. Подібними були погляди лінгвістів-теоретиків 20-30 років ХХ століття: Є. Тимченка [Тимченко 1926, с. 83], О. Синявського [Синявський 1931, с. 226] та ін., які з називним предикативним пов'язували постійну ознаку, а з орудним відповідно – тимчасову, непостійну, змінну ознаку. Інший погляд на цю проблему репрезентований у працях І. Огієнка

[Огієнко 1938, с. 84–87], який констатував, що в українській мові переважає форма називного відмінка й жодних семантичних відмінностей українська народна мова для нього не фіксує, для орудного присудкового відмінка, на переконання вченого, також не характерна якась своя специфічна семантика.

Для називного відмінка іменника звичним є поєднання з найбільш уживаною морфемою-зв'язкою *бути*, яка в теперішньому часі репрезентована імпліцитно, наприклад: «*Міледі Літо, Ви – сама спокуса, П'янки й солодкі, мов настояне вино*» (1, с.15); «*І поруч – лиш вона – Самотня ластівка ...*» (1, с. 34); «*Я свічка*» (1, с. 39); «*Хоч, кажуть люди, – це вогонь*» (1, с. 39); «*Я скрипка*» (1, с. 39); «*Я – полонянка. Не судіте, люди!*» (1, с. 45); «*Моя любов – найтяжчий, певно, гріх*» (1, с. 45); «*Фон – це звук*» (4, с. 8); «*Кожна відає дитина: Пів – це тільки половина*» (4, с. 67); «*Соломія – справжня дівка. Вже й придбала вантажівку*» (4, с. 31); «*СУРЖИК – це зерно нечисте Пшениці та жита*» (3, с. 31); «*...Україна – рідна мати, А він – її стражденний син?...*» (1, с. 33). Такі реченнєві структури найпоширеніші в аналізованих текстах. Зрідка трапляються реченнєві побудови з експліцитно вираженою дієслівною зв'язкою у минулому або майбутньому часі, наприклад: «*Це сон був? Чи якась личина?*» (1, с. 53); «*Буду я сльозинка, Дощова сльозинка*» (1, с. 62) та ін.

За міркуваннями М. Вінтоніва, нульова дієслівна зв'язка також іноді трапляється з предикативним орудним відмінком, який реалізує семантику, пов'язану з родовими особливостями, професією, діями, станами, притаманними підметові, наприклад: *Він начальником тут біля самої пічки; Наймолодший син усе дурником у народних казках; Всі пасажери літака у них заложниками* та ін. [Вінтонів 1997, с. 18–19]. На схожі реченнєві конструкції натрапляємо в аналізованих поезіях: *І хто виною... Хто тепер виною, Що навскіс доля?*... (1, с. 48) та ін.

Іменниковий різновид іменного складеного присудка за поєднання з порівняльними елементами на взірць: *як, мов, немов, наче, неначе, ніби* (наявність або відсутність морфем-зв'язки не має значення) – спеціалізується на вираженні предикативної ознаки через порівняння і має форму лише

називного відмінка, наприклад: «*А дівчата – як весна*» (3, с. 7); «*І літа – мов зів'яла палітра*» (1, с. 67); «*Ти – наче дощ: коли зову – нема...*» (1, с. 47); «*Грамофон у галереї – Наче квітка іпомея*» (4, с. 8); «*Діточки і діточкИ – Як весняні квіточки*» (4, с. 47). Як бачимо, реченнєві структури з присудковими компонентами такого зразка в поезії Євгенії Назарук – явище поширене.

Для морфем-напівзв'язок на зразок *ставати, виявлятися, лишатися, зоставатися, робитися, називатися, зватися та ін.* у граматичній структурі української мови звичним є поєднання з іменниковим орудним відмінком. В аналізованих реченнєвих конструкціях такі зв'язкові компоненти трапляються не лише з орудним відмінком, а й із називним, що зумовлено римуванням, пор.: «*Як пасивних слів оцих не стане, Втраtimo культуру, вдачу, вроду І не будем зватися народом*» (3, с. 12); «*Іржавим бруктом став залізний лицар І спомином – звитяги ураган...*» (1, с. 44); «*Ці слова стрілою в серце б'ють, Їх ще вульгаризмами зовуть*» (3, с. 29) і «*...слова надійні, що зовуться професійні*» (3, с. 32); «*Правду вам скажу: боюсь панічно Лексику, що зветься ПРОСТОРИЧНА*» (3, с. 29) та ін.

На периферії морфологічних варіантів іменникового різновиду іменного складеного присудка перебуває знахідний безприйменниковий відмінок, для якого звичним є поєднання з морфемами-зв'язками *становити, являти собою*, які «позбавлені лексичного значення і виступають носіями властивих присудкові синтаксичних категорій» [СУЛМ 1972, с. 168], наприклад: «*(Князь) являв собою силу справжню, а не уявну...*» (П. Загребельний). Такі морфем-зв'язки не зафіксовані в аналізованих реченнях. Натомість натрапляємо на реченнєві структури з предикативним прийменниковим родовим відмінком: «*Він був з козацького коша... Чужий серед «своїх»*» (1, с. 33); «*Я жінка. З плоті й крові*» (1, с. 53); «*Твоя любов – без паспорта й прописки...*» (1, с. 42) та ін. Такий родовий, поряд зі знахідним, орудним та місцевим прийменниковими відмінками іменників, у граматичній структурі української мови зараховано до абсолютної периферії морфологічних варіантів

іменникового різновиду іменного складеного присудка [Мельник 2015, с. 182-183].

Із аналізованих творів виписано сто шістдесят три реченнєві конструкції з іменниковим різновидом іменного складеного присудка, що становить 31, 10 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

2.3. Числівниковий різновид іменного складеного присудка

У сучасній лінгвістиці репрезентовані різні погляди на числівник: одні вчені кваліфікують його як окрему частину мови, інші – навпаки, заперечують його частиномовний статус або, і загалом, належність до класу слів. Нові теоретичні описи, базуючись на п'ятикомпонентній системі частин мови (іменник, дієслово, прикметник, числівник, прислівник) вирізняють числівник поряд із чотирма іншими частинами мови [Вихованець, Городенська, Загнітко, Соколова 2017].

Речення, складниками яких є числівники в постпозиції щодо іменників у формі родового відмінка, витлумачують досить суперечливо. Виокремлення предикатів кількості або визнання предикативної функції числівника сприяло наданню таким реченням статусу двоскладних із числівниковим різновидом іменного складеного присудка та родовим підметовим відмінком [Межов 2012, с. 100-106; Костусяк 2012, с. 254-260]. Здатність числівників уживатися в синтаксичній позиції дієслова дала змогу І. Мельник виокремити «ще один різновид дієслівної транспозиції – відчислівникову» [Мельник 2015, с. 245].

Числівникові не притаманна виразна синтаксична позиція, яка б відрізняла його від синтаксичних позицій інших частиномовних класів слів. Тому деякі дослідники постулюють, що «числівник не має власної первинної функції, залежної від його лексичного значення» [Леонова 1983, с. 131]. У структурі речення він заступає синтаксичні функції інших частин мови. На переконання І. Вихованця, числівникові властиве функціонування як у межах числівниково-іменникових сполук і як самодостатнього компонента речення, тобто

відокремлене від іменника використання, що не передбачає супроводу іменника. Саме перше (числівниково-іменникове вживання для числівників визначальне [Вихованець 2004: 182]. Синтаксичну числівникову позицію зумовлює його функційно-семантичний розподіл. Для числівника із квантитативною функцією присубстантивна позиція визначальна. За такої умови призначення числівника – надавати іменникові точної кількісної окресленості, модифікуючи при цьому іменникову семантику множини, пор.: *учні і п'ять учнів, книги і три книги.*

Числівник у складі іменникового підмета корелює з числівниковим різновидом іменного складеного присудка, котрий зазвичай вимагає в підметовій позиції іменника в родовому відмінку, наприклад: *Дітей троє.* Реченнєві побудови такого взірця кваліфіковано як семантично елементарні. У сучасній українській літературній мові вони малопродуктивні, більш поширені звичайно структури зі складеним підметом [Слинько 1994, с. 262].

За спостереженнями І. Мельник, «формально-синтаксичну позицію числівника визначає порядок слів у реченні. Числівники, що розміщені в препозиції щодо іменників, зафіксовані як складники іменникового підмета, а числівники, що перебувають у постпозиції, – у ролі числівникового різновиду іменного складеного присудка, пор.: *Багато людей і Людей – багато* [Мельник 2015, с. 246-247]. Якщо в підметову позицію потрапляє займенник, то порядок слів немає значення. На двоскладні реченнєві структури, у яких присудок слугує носієм кількісної ознаки, а родовий іменниковий заступає позицію підмета в аналізованих поезіях натрапляємо зрідка: *Їх (звуків) є шість* (4, с. 10); *Їх (звуків) чимало – 38 (6 голосних і 32 приголосних)* (4, с. 6). Натомість частіше вживаним є числівник *один*, який у підметовій позиції вимагає називного відмінка: «*Є незбіжність тут одна ...*» (4, с. 17); «*Шафа в нас така одна – 3 ясена деревина*» (4, с. 53) та ін.

Числівниковий різновид іменного складеного присудка утворює складну аналітичну сполуку, в якій граматичну функцію реалізує дієслівна зв'язка, а семантичну – числівник. «Морфема-зв'язка *бути* або інші морфеми-

напівзв'язки на зразок *стати, лишитися, зостатися, виявитися, здаватися та ін.*, слугуючи зв'язковими елементами між числівниковим компонентом та підметом двоскладного речення, засвідчують аналітичний вияв переходу числівника у формально-синтаксичну позицію дієслова. Вони закріплюють притаманні дієслову парадигматичні характеристики, зокрема категорії часу, способу та особи, зрідка – виду: *Їх було всього троє...* (Б. Харчук); *Дітей у сім'ї було четверо* (Ірина Вільде)...» [Мельник 2015, с. 247].

Числівникову частину іменного складеного присудка поєднують із підметом форми двох морфем-зв'язок (*бути і становити*) та форми тих самих, що й в іменникової та прикметникової частин, морфем-напівзв'язок (*ставати / стати, залишатися / лишитися, зоставатися / зостатися, виявлятися / виявитися, лишатися / лишитися*) і низки нових, а саме: *мати, досягти, дорівнювати, налічувати, нараховувати, сягати / сягнути, налічуватися, нараховуватися, виповнюватися / виповнитися, сповнюватися / сповнитися, минати / минути, кінчатися, зрівнятися та ін.* [Городенська 2004, с. 37].

Із-поміж зазначених зв'язкових компонентів в поетичних творах Є. Назарук звичайно трапляється морфема-зв'язка *бути* в теперішньому часі, що реалізується у варіанті *є* або має імпліцитний вияв, зрідка вона експліцитно представлена в минулому часі : «*Їх є шість. Це небагато*» (4, с. 10); «*Не одна тут господа така...*» (1, с. 11); «*А ти одна – без долі, без гроша...*» (1, с. 32); «*А він мовчав, бо був один*» (1, с. 33); «*Іншомовних слів багато...*» (3, с. 8).

В аналізованих творах зафіксовано вісімнадцять реченнєвих конструкцій з числівниковим різновидом іменного складеного присудка, що становить 3, 43 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

2.4. Займенниковий різновид іменного складеного присудка

У новітніх граматичних студіях займенникові не надано частиномовного статусу. «Морфологічно займенникові слова (відповідні їхні групи) дублюють іменник, прикметник, числівник або прислівник, характеризуючись наявністю граматичних категорій відмінка, числа і роду (займенникові іменники та займенникові прикметники), наявністю тільки категорії відмінка й нівеляцією категорій числа й роду (займенникові числівники) і морфологічною незмінністю (займенникові прислівники). Проте, входячи до іменникового, прикметникового, числівникового і прислівникового класів, займенникові слова становлять у них окремі підклас, маючи додаткові семантичні і синтаксичні ознаки» [Вихованець 2004, с. 185].

Проте в академічній граматиці української мови та підручниковій літературі для ЗВО та ЗЗСО [СУЛМ 1969; СУЛМ 1997, Плющ 2010: Микитюк 2023 та ін.] переважає традиційна класифікація частин мови. Автори праці «Сучасна українська літературна мова: Морфологія [СУЛМ 1969] за основу своєї частиномовної класифікації взяли наявність чи відсутність у слові лексичного (співвідносного з поняттям) і граматичного значень і розподілили частиномовні класи слів на: повнозначні й неповнозначні. У межах повнозначних частин мови займенник виокремлюють поряд з іменником, дієсловом, прикметником, числівником, прислівником.

Для різних розрядів займенників характерні специфічні синтаксичні позиції, що об'єднує їх із власне-іменниками, власне-прикметниками, власне-числівниками і власне-прислівниками.

Займенники у вторинній формально-синтаксичній присудковій позиції трапляються зрідка. Їхнє функціонування в присудковій позиції стає можливим за участі дієслівних зв'язок, в яких реалізовано граматичну функцію. Зокрема, зв'язкові компоненти слугують носіями притаманних дієслову парадигматичних характеристик, зокрема категорії часу, способу та особи, зрідка – виду. Найпоширенішою з-поміж дієслівних зв'язок є морфема-зв'язка

бути, що виконує суто граматичну роль і позбавлена будь-яких семантичних нашарувань. Це підтверджують аналізовані синтаксичні конструкції з займенниковими компонентами: «*Ми з тобою – ніхто*» (1, с. 59); «*Він тут навсправжки свій – між сонця і зела...*» (1, с. 15); «*Я ж втік від світу, і сьогодні – твій*» (1, с. 47); «*Є тут інші цікавинки мовні...*» (3, с. 24); «*То хто ж ти є: розрада чи спокуса, Чи доля, що судилася мені?*» (1, с. 49); «*Хто ти? Чия ти?*» (2, с. 83) та ін.

Із аналізованих творів виписано шістнадцять реченневих конструкцій з займенниковим різновидом іменного складеного присудка, що становить 3, 05 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

2.5. Прислівниковий різновид іменного складеного присудка

У традиційній граматиці до іменного складеного присудка, крім іменних частин мови, зараховують ще прислівники [СУЛМ 1972, с. 161; СУЛМ 2011, с. 356; Микитюк 2023]. Такий самий погляд віддзеркалюють підручники з української мови для ЗЗСО. І лише в деяких сучасних українських граматичних описах осібно виділяють прислівниковий складений присудок [Вихованець 1992; Городенська 2008; 2010].

Такі різнотлумачення прислівника в позиції присудкового компонента пов'язані передусім з тим, що прислівники, подібно до прикметників, іменників, числівників реалізують функцію присудка за допомогою дієслівних зв'язок, а не самотійно. Дієслівні зв'язкові компоненти надають предикативно вжитим прислівникам дієслівних граматичних часово-способових значень, а також особових, родових і видових значень [Городенська 2008]. Дослідники не одностайні у своїх міркуваннях щодо здатності прислівників заступати формально-синтаксичну функцію дієслова. В одних граматичних працях знаходимо міркування на зразок: «Прислівник виступає у функції присудкового слова в двоскладних реченнях порівняно рідко і то частіше в ступеньованій формі» [Кулик 1961, с. 42]. В інших констатовано, що «присудкову позицію

речення функціонально заступають іменники, прикметники і прислівники» [Вихованець, Городенська, Русанівський 1983, с. 199]. У граматичних описах останнього десятиріччя переважає думка, що в присудковій позиції прислівники вживається обмеженіше, ніж іменні частини мови [Мельник 2015, с. 333-343], тому їхнє граматичне “одієслівлювання” має свою специфіку.

В аналізованих мовознавчих дослідженнях репрезентовано неоднаковий (широкий і вузький) підхід до здатності лексико-граматичного класу прислівників перебувати у формально-синтаксичній присудковій функції. Широке розуміння пов’язують із диференціацією прислівників на дві групи: власне-предикативні та невласне-предикативні. Власне-предикативні прислівники заступають позицію співвідносного з присудком головного члена односкладних безособових речень. Невласне-предикативні прислівники функціують у двоскладних реченнєвих побудовах в ролі присудка, поєданого з підметом відмінної категорійної семантики. Перші спеціалізовані на вираженні різних станів людини, природи і под., другі не мають обмежень щодо семантичного наповнення [Вихованець, Городенська, Русанівський 1983, с. 203].

В аналізованих поезіях Є. Назарук зафіксовані дві групи прислівників. Власне-предикативні прислівники функціують у ролі співвідносного з присудком головного члена односкладного речення, а невласне-предикативні заступають формально-синтаксичну функцію присудка двоскладного речення, пор.: «*На серці так світло...*» (1, с. 10) і «*Думала, він близько?*» (1, с. 57).

Роль зв’язкового компонента при таких присудках найчастіше виконує дієслівна зв’язка *бути*, що в теперішньому часі має нульовий вияв, а в минулому та майбутньому репрезентована експліцитно, наприклад: «*На серці так ... гоже...*» (1, с. 10); «*Слізьми гіркими заливалось небо, Коли були ми разом, та не вдох*» (1, с. 51) та ін.

Із аналізованих поетичних творів Є. Назарук ми виписали десять реченнєвих конструкцій із прислівниковим різновидом складеного іменного

присудка, що становить 1,9 % від загальної кількості характеризованих присудків.

2.6. Подвійний присудок

Прикметниковий різновид іменного складеного присудка важливо відрізнити від так званих подвійного (складного) присудка. Перший слугує складником семантично елементарних речень, сфера функціонування другого – семантично ускладнені реченнєві структури, сформовані через накладання (злиття) двох вихідних семантично елементарних речень, у яких суб'єктні компоненти перебувають у подвійних синтаксичних зв'язках, наприклад:

«(Я) *Іду до тебе втомлена й сумна*» (1, с. 45) = *Я іду до тебе* + *Я втомлена* + *Я сумна*. Подвійний присудок в аналізованих реченнєвих структурах – явище нетипове.

За спостереженнями І. Мельник, «у таких конструкціях синтаксему, виражену називним відмінком у позиції підмета, потрібно розглядати як щодо дієслівного, так і щодо прикметникового присудка, вона виконує, по-перше, семантичну функцію суб'єкта процесу й, по-друге, семантичну функцію суб'єкта якості» [Мельник 2015, с. 108].

Реченнєві структури з подвійними присудками в аналізованих поезіях мають незначний вияв. Їх зафіксовано усього п'ятнадцять, що становить 2,86 % від загальної кількості аналізованих присудків: «*А я ішла, а я брела Причинною*» (1, с. 50); «*Любов ... ходила боса по траві*» (1, с. 58); «*Лиш стрілись долі рідні та чужі...*» (1, с. 70); «*Він ішов такий плечистий, Загадковий, урочистий*» (4, с. 20); «*З Гриця файний вийде джура: В нього ділова натура*» (4, с. 20) та ін.

Висновки до другого розділу

Іменний складений присудок, репрезентований іменними частинами мови, – іменниками, займенниками, прикметниками, числівниками – у сполученні з особовими формами дієслова-зв'язки. Основним елементом іменного складеного присудка є повнозначне слово, а носієм часово-способових категорій – дієслівна зв'язка. В аналізованих реченнєвих структурах у ролі іменної частини складеного присудка зафіксовані переважно прикметники та іменники, значно рідше – числівники та займенники.

Прислівники, подібно до іменних частин мови, функцію присудка реалізують за допомогою дієслівних зв'язок репрезентаторів дієслівних граматичних часово-способових й особових, родових і видових значень. Власне-предикативні прислівники заступають позицію співвідносного з присудком головного члена односкладного речення, а невластне-предикативні - формально-синтаксичну функцію присудка двоскладного речення. В аналізованих структурах такі присудки малопоширені.

Подвійні присудки як наслідок накладання (злиття) двох вихідних семантично елементарних речень, у яких іменникові компоненти, що заступають позицію підмета, перебувають в подвійних синтаксичних зв'язках. Подвійні присудки в аналізованих поетичних творах трапляються зрідка.

РОЗДІЛ 3.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИСУДКА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Компетентнісне навчання української мови на тлі модельної навчальної програми з української мови

За модельною навчальною програмою «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т.) основними завданнями предмета «Українська мова» є «навчити вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови; виховати свідоме прагнення до вивчення української мови; сформувати духовний світ учнів / учениць, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські ціннісні орієнтири; розвинути мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні почуття, самоповагу та впевненість у собі. Знання мають стати інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації, успішного професійного становлення та облаштування свого життя. Модельну програму зорієнтовано на компетентнісне навчання української мови та формування наскрізних умінь, визначених Державним стандартом: читати з розумінням, висловлювати власну думку усно й письмово, критично та системно мислити, діяти творчо, виявляти ініціативність, здатність логічно обґрунтувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми» [МНП 2].

У програмі зацентовано на виокремленні мовної та мовленнєвої лінії. Перша передбачає забезпечення засвоєння знань про мовну систему та формування відповідних умінь і навичок. Друга акцентує на формуванні комунікативних умінь і навичок. Її важливим складником є культура мовлення і пов'язані з нею правильна вимова та слововжиток, чітка побудова речень, логічний зв'язок між ними в тексті.

Автори програми вважають за необхідне створення умов, які б активізували навчально-виховну діяльність, зокрема, «збагачення змісту навчального матеріалу емоційною, особистісно значущою інформацією; впровадження особистісно орієнтованого спілкування; утвердження людської гідності; використання діалогу як основної форми навчального спілкування; створення на уроках позитивної емоційної атмосфери; гнучкість форм організації різних видів діяльності (індивідуальна, парна, групова, колективна)» [МНП 2].

Розвивати інтелектуальні й моральні якості особистості, комунікативні вміння й навички, забезпечувати індивідуалізацію та диференціацію навчання мають сучасні педагогічні технології, із-поміж яких: навчання в співпраці, проєктна діяльність, використання інформаційних технологій тощо

Важливо також формувати у здобувачів освіти предметні і ключові компетентності й пов'язані з ними очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності, що віддзеркалюють терміни компетентнісного підходу, а саме: 1) **знаннєвий компонент** передбачає, щоб *учні уміли називати, формулювати, записувати, наводити приклади* тощо; 2) **діяльнісний компонент** передбачає, щоб *учні могли розпізнавати, розрізняти, описувати, аналізувати, порівнювати, планувати, застосовувати* тощо; **ціннісний** — пов'язаний з *усвідомленням, критичним ставленням, оцінюванням, обґрунтуванням, умінням висновкувати, висловлювати судження* тощо [УМП 2017].

Грамматична компетентність, відіграючи важливу роль у системі мовних знань, формує уміння й навички учнів під час вивчення граматики у школі. Морфологія та синтаксис як два тісно пов'язані розділи граматики разом з лексикологією та фонетикою слугують осердям шкільного курсу з української мови. Його ключовим завданням є «ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів» [УМП 2017].

Уміння послуговуватися багатством лексики і фразеології української мови, доречно та правильно послуговуватися морфологічними формами, синтаксичними конструкціями, критично оцінювати мовні факти відповідно до їхньої нормативності, шукати інформацію в різноманітних джерелах і активно послуговуватися нею на різних рівнях з огляду на ситуацію та сферу спілкування відповідно до теми та мети висловлення, є ознакою освіченості особистості, її дослідницьких навичок, здатності до самонавчання в умовах викликів 21 сторіччя.

Програма з української мови для ЗЗСО декларує традиційний підхід до вивчення мовних явищ, на якому ґрунтується розділ морфологія, зокрема тлумачення частиномовних класів слів, вивчення повнозначних та службових частин мови. Дослідження синтаксису, зокрема: словосполучень за будовою, видами та способами вираження головного слова, речень з подальшою диференціацією на прості та складні, двоскладні та односкладні, головних і другорядних членів та ін. також передбачає традиційний аналіз синтаксичних одиниць, базований на формально-синтаксичному аспекті.

Учні вчаться відрізнити словосполучення від слова та речення уже в п'ятому класі. У шостому класі школярі набувають важливих знань, умінь та навичок, які практично застосовують, диференціюючи слова за частиномовним принципом, а також під час докладного вивчення іменників, прикметників, числівників, займенників, та їхніх синтаксичних функцій. У сьомому класі здобувачі освіти усебічно аналізують дієслово як частину мови не тільки з урахуванням морфологічних ознак, а й синтаксичної ролі, крім того вивчають також синтаксичні функції дієприслівників, дієприкметників і прислівників.

Модельною навчальною програмою з української мови у восьмому класі передбачено вивчення: словосполучення і речення як одиниці синтаксису, ознаки словосполучення; головне й залежне слово в словосполученні; типи словосполучень за будовою; граматичної помилки в словосполученні (практично); речень та його ознак; типи речень за метою висловлювання та за емоційним забарвленням; речень простих і складних; типи простих речень за

складом граматичної основи (двоскладні, односкладні); за наявністю другорядних членів (поширені, непоширені); за наявністю однорідних членів, звертань, вставних слів, зворотів (ускладнені, неускладнені; граматичної основа двоскладного речення; підмета та способів його вираження підмета; присудка та типів присудків (простий, складений), способів їх вираження; узгодження підмета й присудка; тире між підметом і присудком тощо [МНП 2].

3.2. Вивчення присудка в шкільному курсі української мови

Мовною лінією модельної навчальної програми з української мови передбачено вивчення граматичної основи двоскладного речення; підмета та способів його вираження; присудка, типів присудків (простий, складений) та способів їх вираження; узгодження підмета й присудка; тире між підметом і присудком; визначення функцій головних і другорядних членів речення; граматичної основи речення; способів вираження підметів; складання речень із підметами, різними за способом вираження; розмежування та складання речень із різними типами присудків, визначення способів вираження цих присудків; мовознавчий експеримент (заміна одних типів присудків іншими тощо), обґрунтування вживання тире між підметом і присудком, записування правильно речень із вивченими пунктограмами, складання алгоритму вживання тире між підметом і присудком; мальований скрайбінг, малюнкові схеми на тему «Граматична основа речення» [МНП 2].

Мовленнєва лінія передбачає вивчення видів інформації (текстової, графічної, числової, звукової, відео); з'ясування надійності й ненадійності джерел інформації; достовірності, новизни, актуальності й несуперечливості інформації. Виявлення способів пошуку інформації, особливостей будови опису пам'ятки історії та культури. Пошук відповідей на проблемні питання: Чим речення відрізняється від словосполучення? Чому одні члени речення називаємо головними, а інші – другорядними? Яку роль у структурі речення виконує підмет? Хто головніший: підмет чи присудок? [МНП 2].

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності школярів, передбачені програмою, важливо визначати відповідно до значеннєвої, діяльнісної та ціннісної складових. На наше переконання, перший (значеннєвий) складник передбачає насамперед знання та розуміння головних членів речення, уміння пояснити відмінність між їхніми різними типами. Із другим (діяльнісним) складником пов'язуємо усебічний аналіз головних членів речення – підметів і присудків – відповідно до способів їхнього вираження, уміння складати речення з головними членами, різними за будовою і морфологічним наповненням, визначати з-поміж них синонімічні; редагувати речення й тексти з подальшим виправленням граматичних помилок, використовувати у своєму мовленні речення, складниками яких є різні за будовою і морфологічним вираженням головні члени тощо. Третій (ціннісний) складник пов'язаний із усвідомленням важливості вживання у структурі речення усіх різновидів підмета і присудка для правильного, точного, чіткого і зрозумілого вираження думки тощо [УМП 2017].

На уроках із синтаксису в школі увагу зосереджують на особливостях формально-граматичної структури речення, синтаксичних зв'язків (сурядного, підрядного), формальних способах вияву синтаксичних зв'язків тощо, тобто послуговуються лише традиційним формально-граматичним підходом до аналізу синтаксичних одиниць і категорій. Вивчення речення і його складників лише з формального погляду, на переконання відомих сучасних граматистів, є однобічним і, без сумніву, потребує перегляду та уточнення.

За формально-граматичного підходу на першому плані перебуває форма. За характеристики речення з формально-граматичного погляду, що передбачає фокусування уваги на рівнях мовної структури, відбувається відмежування від реального способу функціонування мови і синтаксична будова розглядається в статичному плані, як щось стале та нерухоме. І лише дев'ятикласники вивчають тему «Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності», у складі якої опрацьовують підтему «Актуальне членування у висловленні: «відоме» і «нове».

Сформувати високоосвічену особистість, з творчими здібностями й дослідницькими навичками, здатністю до самостійного розвитку й навчання, на наш погляд, можливо за умови, якщо до шкільної програми ввести основні теоретичні відомості з функційної граматики з подальшим їхнім практичним застосуванням, що дасть змогу розглядати речення як багатоаспектну одиницю, усунути невідповідність між вишівською і шкільною лінгвістичною освітою. Багатовекторний підхід до вивчення синтаксичних явищ, який сьогодні пріоритетний в сучасній лінгвоукраїністиці, з одного боку, дасть змогу здобувачам шкільної освіти докладно засвоїти навчальний матеріал про формальну організацію речення, а з іншого – заглиблюватись у зміст речення, досліджувати семантичне наповнення його складників. Організація комунікативної ситуації на уроці передбачає активних учасників навчального процесу, тому завдання учителя – використовувати різнобічні можливості для розвитку мовлення й мислення школярів з опорою на логіко-граматичний та функційний аспекти.

За нашими спостереженнями, лише багатовекторний підхід, застосований до вивчення речення в шкільному курсі, дасть змогу глибше зрозуміти проблемні питання синтаксису, поглибити уявлення учнів про два ряди компонентів речення – формально-синтаксичні (власне члени речення) і семантико-синтаксичні (синтаксеми).

Синтаксеми як мінімальні семантико-синтаксичні одиниці зовнішнього спрямування віддзеркалюють стосунки між предметами і явищами довкілля. Організувальним центром, що визначає кількість субстанційних синтаксем та актуалізує їхні значеннєві функції в семантико-синтаксичній структурі речення, слугує предикат. Його кваліфіковано як особливу семантичну сутність з активною валентністю, зреалізованою в структурних схемах речення [Вихованець 1993; Межов 2012; Мельник 2015].

Важливо, щоб семантичний підхід до розуміння членів речення вивчався не ізольовано, а через взаємодію з формально-синтаксичним підходом. Учителеві необхідно повсякчас наголошувати на взаємодії між підходами у

вивченні речення, а також демонструвати специфіку кожного. Інформацію про предикати як організувальні осередки речення здобувачі шкільної освіти можуть отримати на гурткових заняттях з української мови, починаючи з п'ятого класу і далі. Надто перевантажувати дітей новими, не відомими для них термінами не доцільно, потрібно звичайно зважати на фізіологічні та розумові особливості дітей такого віку. Традиційний підхід до вивчення членів речення має бути домінувальним для цієї вікової категорії, інформацію про синтаксеми як компоненти семантико-синтаксичної структури потрібна подавати в доступний для дітей спосіб.

Програмою з української мови для 6-7 класів передбачено дослідження повнозначних частин мови: іменників, прикметників, займенників, числівників, дієслів, прислівників та з'ясування їхньої синтаксичної функції в структурі речення. Під час вивчення синтаксичної ролі іменних частин мови та прислівника, важливо актуалізувати і поглибити знання учнів про синтаксичні функції слів у реченні, зокрема варто наголошувати, що для іменників функція підмета первинна, для дієслів первинною, типовою є присудкова позиція. Якщо іменні частини мови та прислівник зафіксовані в позиції присудка, то таке їхнє функціонування нетипове, вторинне: воно пов'язане з переміщенням цих частиномовних класів у синтаксичну функцію дієслова. У позиції присудка іменні частиномовні класи слів самостійно не можуть реалізувати дієслівних ознак, а тому їхнє поєднання з дієслівними зв'язками – носіями граматичних значень часу, способу – обов'язкове тощо.

На факультативних заняттях важливо не лише правильно характеризувати члени речення, потрібно також зосереджувати увагу на змісті речення, семантичній достатності чи недостатності компонентів. Учитель, розповідаючи про особливості семантико-синтаксичного підходу, пояснюючи терміни «синтаксема», «предикат», «центр речення», має наголошувати на тому, що це відносно новий напрям у вивченні синтаксису української мови. Так, повторюючи синтаксичний розбір простого речення, можна поступово навчати дітей також і семантичному аналізу речення. Систематично перевіряти ступінь

засвоєння матеріалу можна за допомогою бесіди. Ставити питання із функційного синтаксису потрібно чітко, неоднозначно, зрозуміло. Для кращого засвоєння навчального матеріалу, крім традиційних методів, орієнтованих на пасивний тип навчання, доцільно водночас широко послуговуватись інтерактивними методами навчання, передусім навчання в режимі діалогу, полілогу за яких відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу для кращого взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, спірних питань, що сприятиме всебічному розвитку особистісних якостей учнів.

Завдання факультативних занять, гурткової роботи у старший класах – поглиблювати та активізувати набуті знання про семантичний аспект речення та практично застосовувати їх. Істотні зміни відбуваються в освітній траєкторії навчання: на зміну пасивному (репродуктивному) типу навчання, за якого учень як «об'єкт» навчання повинен був засвоювати і відтворювати поданий учителем матеріал або матеріал підручника, і традиційним методам такого навчання, що не виходили за межі лекцій-монологів, читань, пояснень, демонстрацій, відтворювальних опитувань учнів, сьогодні пропонується активний тип навчання. Останній пов'язаний із застосуванням новітніх методів та форм діяльності, що стимулюють пізнавальну активність і самостійну дослідницько-пошукову діяльність здобувачів шкільної освіти. За таких умов здобувач освіти – «суб'єкт» навчання, що активно виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем, є учасником полілогічного мовлення. За інтерактивного навчання відбувається активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, що реалізується у формах колективної, групової співпраці, у якій учитель та учень – рівноправні суб'єкти навчання, і передбачає роботу в парах, трійках, малих і великих групах, дискусії, кейси, навчальні ігри ін.

Активно послуговуючись інтерактивними методами, можна змоделювати реальні життєві ситуації, порушити актуальні проблеми і знайти спосіб для спільного їхнього вирішення, сформувати у здобувачів освіти уміння і навички, розвинути їх власні цінності, національну свідомість, світоглядні орієнтири, допоможуть створити творчу взаємодію в навчальному процесі.

Наприклад, визначення різновидів присудків, вивчення різноманіття їхніх морфологічних форм, з'ясування їхніх синонімічних відповідників, виявлення семантики окремих слів тощо буде ефективним і дієвим за умови застосування інтерактивних методів навчання (робота в парах, в трійках, в малих і великих групах, рольові ігри тощо), які допоможуть здобувачам шкільної освіти сконцентрувати увагу на важливих моментах, удосконалити пам'ять, навчати уважно слухати інших та розвине вміння говорити.

3.3. Зразки практичних завдань до теми «Головні члени речення» з використанням ілюстративного матеріалу, дібраного з творів Євгенії Назарук

1. У поданих реченнях проаналізуйте присудки за будовою і морфологічною формою. За словником поясніть значення незрозумілих слів. За можливості доберіть до них синоніми, антоніми, омоніми, пароніми.

1. У старій альтанці між високих трав Сумовито й ніжно хтось на скрипці грав. 2. Плакали дерева, плакали кущі. 3. Болісно і щемно стало на душі. 4. Я, отчий доме, тут була щаслива і звідси набиралася снаги... 5. Але душа... Яка вона щаслива, Як в пригорщі дитинства зачерпне. 6. Малює тишу і солодку мрію, І звабу вій, що грішні і сумні... 7. Мабуть, старенький він, то й хочеться тепла...; 8. Трава-пліткарка застилає ложе: - Цікаво: і на кого воно схоже? 9. – Чорнюца мати, а дитя біленьке! – Дивується черешня молоденька. 10. Загляне в очі – голубі від просині – І мовить слово лагідне, ясне... 11. В мене інша дорога: Не широка, та сита – До чужого корита... 12. Засміюся дзвінко і знадливо – Як тоді, коли була щаслива. 13. У цьому спекотному літі, У цім ХХІ столітті Ми просто були нещасливі 14. Душа від полум'я зробилася черлена. 15. Я на весіллі, СВОЇМ ВЕСІЛЛІ, була чужою.

2. Випишіть речення зі складеними іменними присудками в такій послідовності: 1) речення з іменниковими різновидами складеного іменного присудка; 2) з прикметниковими різновидами складеного іменного присудка; 3) з числівниковими різновидами складеного іменного присудка; 4) із займенниковими різновидами складеного іменного присудка; 5) із

прислівниковими різновидами складеного іменного присудка; схарактеризуйте їх за структурою і семантичним наповненням складників. Осібно випишіть присудки, що не належать до жодної з трьох груп; визначте їхні структурні та семантичні особливості.

1. Стали чорнішими гори і ліс. 2. Іду до тебе – втомлена й сумна. 3. Їх є шість. 4. Це небагато. 5. Болісно і щемно стало на душі. 6. А я ішла, а я брела причинною. 7. Думала, він близько?; 8. Лопухи й лобода – на обійсті... 9. Шафа в нас така одна – з ясена деревина. 10. Іншомовних слів багато... 11. Не вартий він, той Гриць, такої муки. 12. Губи пошерхли, гіркі, як полин. 13. Його любов – до дна допита зрада і просиш смерті, бо життю не рада. 14. Любов ... ходила боса по траві. 15. Він тут навсправжки свій – між сонця і зела... 16. Він ішов такий плечистий, Загадковий, урочистий. 17. З Гриця файний вийде джура: В нього ділова натура. 18. То хто ж ти є: розрада чи спокуса, Чи доля, що судилася мені? 19. Я ж втік від світу, і сьогодні – твій. 20. Назови мене своєю хоч на мить. 21. Ми з тобою – ніхто. 22. А ти одна – без долі, без гроша... 23. А він мовчав, бо був один. 24. Захлюпоче осінь Сивою журбою... Лиш стрілись долі – рідні та чужі... 25. Якщо хочеш ти, Ганнусю, діловою стати, Про культуру спілкування Мусиш завжди дбати. 26. Материнська рідна мова – Нашого буття основа. 27. Він був з козацького коша... Чужий серед «своїх». 28. Ми без неї – сад без цвіту, В полі - маківка без літа. 29. А Слова – це мови діти... 30. А от любов, що схожа на калину, Я, мабуть, в себе під вікном зрощу.

3. Розподіліть у дві колонки прості та складні речення, виділіть у них граматичні основи, схарактеризуйте присудки за будовою і морфологічною формою. Замініть одні типи присудків іншими. За тлумачним словником з'ясуйте значення незрозумілих слів, за можливості доберіть до них синоніми.

1. Ну і в чому ж я винна? 2. Засолоди гірку печаль цілунок. 3. Її багато, а любов – одна. 4. Нехай цілунок стане порятунком, причастям втіхи, спитої до дна. 5. Мова – дзеркало людини, Пам'ятай про це, дитино! 6. Україна – рідна

мати, А він – її стражденний **син**?... 7. А що коли ти ТАМ і «ВРАГ НАРОДА» в свої неповні тридцять... тридцять п'ять? 8. І поруч – лиш вона – Самотня ластівка... 9. Ти й так свята – у пісні та в любові. 10. А поруч в альтанці сиділо Щастя І на колінах комусь писало листи. 11. **Та слова** ці дуже **гідні**, В нашій мові **необхідні**. 12. Хто ж до мовлення байдужий, Лексики не знає, Може втрапити в халепу, І таке буває. 13. Правда, ми **не винні** тут нітрохи, Бо слова ці з іншої епохи. 14. Є вона для мовлення **незвична** – Некрасива, неласкава, неетична. 15. Наберись терпіння, юний друже, І **не будь** до знань своїх **байдужий!**

4. Виконайте повний синтаксичний аналіз речень. Поясніть постановку розділових знаків. До підкреслених слів доберіть синоніми, а за можливості – антоніми, пароніми, омоніми.

1. Летять **листи** і світиться **господа** Від теплих слів про мир і **благодать**... 2. Десь у куточку **плакала** Любов, А за столом сиділа п'яна Зрада. 3. Я ж втік від світу, і **сьогодні** – твій. 4. Ти – наче дощ: коли **зову** – нема, Коли не кличу – **стукаєш** у двері і мовиш **мило**: - Це ще не зима, Слова твої ще **квітнуть** на папері, І мліють ранки у долонях слів, І до **дрібниць** розписані хвилини, І десь у леті **метушливих** днів Услід тобі ще дивляться мужчини... 5. Наберись **терпіння**, юний друже, І не будь до знань своїх **байдужий!** 6. Може, просто я **долю** віднайти **не зуміла** ? Десь ішла стороною, ну а я **не гукнула**, Під **оманливий** шепіт на світанні заснула На плечі в некоханого... 7. Я скрипка В мене з дерева **осердя**. Хоча буваю ніжною такою, Коли торкнешся струн моїх рукою, Та не зрони **додолу** **спересердя**. 8. Слізьми гіркими **заливалось** небо, Коли були ми разом, та не вдвох. 9. Якщо **хочеш** ти, Ганнусю, **діловою** **статю**, Про культуру спілкування Мусиш завжди дбати. 10. Йому б зрости і стати **стравжнім** мужем, Що **гідним** вчинком **приклад** подає. 11. Кожна **відає** дитина: Пів – це **тільки** половина. 12. Любов учора застудила ноги: **Ходила** боса по траві. 13. Лиш стрілись долі – **рідні** та **чужі**, І душі глянули **бездонними** очима. І **захлиналися** від щему **міражі**, Розлуки плакали, обнявшись за плечима.

5. Проведіть мовознавчий експеримент: замініть одні типи присудків іншими. Поясніть розділові знаки між головними членами речення, складіть алгоритм уживання тире між підметом і присудком. Запропонуйте малюнкові схеми на тему «Грамматична основа речення».

1. Ці слова стрілою в серце б'ють, Їх ще вульгаризмами зовуть. 2. Поважай і ти себе, дитино, І зростеш для тата гідним сином, Станеш мамі гарною дочкою, будуть всі пишатися тобою. 3. СУРЖИК – це зерно нечисте Пшениці та жита. 4. Мова – дзеркало людини, Пам'ятай про це, дитино! 5. А дівчата – як весна. 6. Як пасивних слів оцих не стане, Втратимо культуру, вдачу, вроду І не будем зватися народом. 7. І без тебе – ніяк, і чекання – гірке, І літа – мов зів'яла палітра. Я не знаю, либонь, хто повірить в таке: Я кохана осіннього вітру. 8. Мої сльози – роса, моя мука – зола, моє серце – одвічна тривога. 9. Твої руки – жар-птиці, А слова – повні чар. Я давно ж бо казала: – Ти насправжки мольфар! Розбудив, розтривожив, Закохав і спянив... – Просто я ще нікого Так в житті не любив. 10. Серпень жито косив – Мало коси русалці не втяв.

Висновки до третього розділу

Модельною навчальною програмою з української мови у восьмому класі передбачено традиційний підхід до викладання синтаксису, зокрема вивчення словосполучення і речення як одиниць синтаксису, ознак словосполучення; головного й залежного слова в словосполученні; типів словосполучень за будовою; граматичних помилок у словосполученні (практично); речень та його ознаками; типів речень за метою висловлювання та за емоційним забарвленням; речень простих і складних; типів простих речень за складом граматичної основи (двоскладні, односкладні); за наявністю другорядних членів (поширені, непоширені); за наявністю однорідних членів, звертань, вставних слів, зворотів (ускладнені, неускладнені; граматичної основа двоскладного речення; підмета та способів його вираження; присудка та типів присудків (простий, складений), способів їх вираження; узгодження підмета й присудка; тире між підметом і присудком тощо передбачає традиційний аналіз синтаксичних одиниць,

грунтований на формально-синтаксичному аспекті. Уведення до шкільної програми з синтаксису елементів функційної граматики дасть змогу ознайомити учнів з важливими проблемами сучасної лінгвістичної науки, сприятиме доречному використанню морфологічних форм і синтаксичних конструкцій відповідно до теми та мети висловлення з урахуванням різних структурних рівнів й усуне невідповідність між вишівською і шкільною лінгвістичною освітою. Проекція на функційно-категорійний аспект вивчення речення в старших класах зробить цікавішими й змістовнішими уроки української мови. Активне послуговування інтерактивними методами сприятиме моделюванню реальних життєвих ситуацій, порушенню актуальних проблем і пошуку способів їхнього спільного вирішення, формуванню у здобувачів освіти необхідних граматичних і лексичних вмінь і навичок, розвитку їхніх власних цінностей, національної свідомості, світоглядних орієнтирів, творчій взаємодії в навчальному процесі.

ВИСНОВКИ

Становлення високоосвіченої особистості з притаманним їй творчим потенціалом, дослідницькими навичками, бажанням самостійно розвиватися й навчатися неможливе без істотних змін у підходах до навчального процесу. Зокрема, уведення до шкільної програми основних теоретичних відомостей з функційної граматики з подальшим їхнім практичним застосуванням, дасть змогу розглядати речення як багатоаспектну одиницю, усуне невідповідність між вишівською і шкільною лінгвістичною освітою. Упровадження багатовекторного підходу до вивчення синтаксичних одиниць у шкільному курсі української мови, з одного боку, слугуватиме докладному засвоєнню здобувачами освіти навчального матеріалу про формальну організацію речення, а з іншого – допоможе заглиблюватись у зміст речення, аналізувати семантичне наповнення його складників. Проекція на логіко-граматичний та функційний аспекти допоможе вчителю організувати комунікативні ситуації на уроці, що передбачають активних учасників навчального процесу, використовувати різнобічні можливості для розвитку мовлення й мислення школярів. Отже, лише багатовекторний підхід, застосований до вивчення речення в шкільному курсі, дасть змогу глибше зрозуміти проблемні питання синтаксису, поглибити уявлення учнів про два ряди компонентів речення – формально-синтаксичні (власне члени речення) і семантико-синтаксичні (синтаксеми).

Предметом нашого дослідження стали структурно-граматичні параметри та семантична специфіка всіх різновидів іменного складеного присудка з погляду лінгвістики та лінгводидактики з опертям на ілюстративний матеріал, дібраний методом наскрізного виписування з поетичних творів Євгенії Назарук, який може слугувати основою для формування базових граматичних, а також лексичних, стилістичних, орфоепічних та орфографічних умінь і навичок; сприятиме розвитку здатності здобувачів освіти аналізувати й характеризувати мовні явища, факти й предмети довкілля, слугуватиме вільному, комунікативно доцільному використанню засобів української мови; формуватиме духовний світ здобувачів освіти, їхні загальнолюдські ціннісні орієнтири, світоглядні

уявлення, сприятиме розвитку мислення, пам'яті, творчих здібностей, естетичних орієнтирів тощо.

У модельній навчальній програмі з української мови (мовна лінія) зосереджено увагу на особливостях вивчення граматичної основи двоскладного речення; підмета та способів його вираження; присудка, типів присудків та способів їх вираження; узгодження підмета й присудка; тире між підметом і присудком; визначення функцій головних і другорядних членів речення; граматичної основи речення; способів вираження підметів; складання речень із підметами, різними за способом вираження; розмежування та складання речень із різними типами присудків, визначення способів вираження цих присудків; мовознавчий експеримент (заміна одних типів присудків іншими тощо), обґрунтовано вживання тире між підметом і присудком, записування правильно речень із вивченими пунктограмами, складання алгоритму вживання тире між підметом і присудком; мальований скрайбінг, малюнкові схеми на тему «Граматична основа речення» тощо.

Мовленнєвою лінією передбачено, щоб здобувачі шкільної освіти знаходили відповіді на низку проблемних питань: чому одні члени речення кваліфіковано як головні, а інші – другорядні? яка роль підмета в структурі речення? яка роль присудка в реченнєвій структурі? хто головніший підмет чи

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності школярів, передбачені програмою, визначено відповідно до значеннєвої, діяльнісної та ціннісної складових. Значеннєвим складником передбачено усвідомлення та розуміння головних членів речення, уміння пояснити відмінність між їхніми різними типами. Діяльнісний складник передбачає усебічний аналіз головних членів речення – підметів і присудків – з урахуванням способів їхнього вираження, уміння складати речення з головними членами, різними за будовою і морфологічним наповненням, визначати з-поміж них синонімічні; редагувати речення й тексти з подальшим виправленням граматичних помилок, використовувати у своєму мовленні речення, складниками яких є різні за будовою і морфологічним вираженням головні члени тощо. Ціннісний

складник пов'язаний з усвідомленням важливості вживання у структурі речення усіх різновидів підмета і присудка для правильного, точного, чіткого і зрозумілого вираження думки тощо.

В українському класичному синтаксисі за основу розподілу складеного присудка взято частиномовну належність його основної частини і виокремлено іменну та дієслівну його форми, що, як відомо, не охоплює всіх частиномовних і нечастиномовних елементів, що потенційно можуть набувати присудкового функціонування. Особливого статусу набув складний присудковий комплекс, елементами якого є два, три і більше компонентів, а також подвійний присудок з дієслівним та іменним складниками.

Урахувавши частиномовну належність усього різноманіття присудкових форм, сучасні українські дослідники – представники функційно-категорійного граматичного напрямку – виокремлюють, зазвичай, дієслівний, іменний і прислівниковий присудкові типи, які відповідно до способу репрезентації їхніх модально-часових категорій диференціюють на прості, складені та подвійні (складні).

Іменний складений присудок являє собою поєднання іменних частин мови, зокрема: іменників, прикметників, числівників, займенників – з особовими формами дієслівної зв'язки. Іменні частини мови становлять семантичну основу такого присудка, дієслівні зв'язки слугують носіями часово-способових категорій. В аналізованих реченневих структурах у ролі іменної частини складеного присудка трапляються зазвичай прикметники, трохи рідше – іменники, ще рідше – числівники та займенники.

Функційно найближче до дієслівного присудка перебуває прикметниковий різновид складеного іменного присудка, що становить поєднання прикметника в називному чи орудному відмінках та експліцитно чи імпліцитно вираженої дієслівної зв'язкою *бути* – носія суто граматичної функції або лише експліцитно представлених дієслівних зв'язкових компонентів на зразок: *ставати / стати, лишатися / лишитися, робитися / зробитися* та ін., які, поряд із граматичними характеристиками, ще

наділені додатковими семантичними відтінками. В аналізованих поетичних творах Євгенії Назарук прикметниковий різновид іменного складеного присудка реалізується переважно через предикативно вжитий прикметник у називному відмінку, поєднуючись з імпліцитно вираженою дієслівною зв'язкою *бути* в теперішньому часі, зрідка з іншими дієслівними зв'язковими елементами, наприклад: : «*Цей заклад просто дивовижний. У нашій місті він престижний*» (4, с. 53); «*Пан Роман безпечним став: Домофон у дім придбав*» (4, с. 7); «*Душа від полум'я зробилася черлена*» (1, с. 53); «*Душа ... почувалась винною*» (1, с. 50) та ін. Ми виокремили й проаналізували триста дві реченнєві структури з прикметниковими різновидами складених іменних присудків, що становить 57,63 % від загальної кількості аналізованих присудків.

Функціонування іменників, як і прикметників, у структурі складених іменних присудків уможлиблюють власне дієслівні зв'язки *бути, являти собою, становити* – носії дієслівних часово-способових категорій, а також дієслівні зв'язкові елементи на взірць *ставати / стати, залишатися / залишитися, лишатися / лишитися, здаватися / здатися, зватися, називатися* та ін., останні притаманні не лише категорії часу та способу, а й категорія виду. Центральними морфологічними засобами експлікації іменникових різновидів іменних складених присудків слугують називний та орудний відмінки. Периферію морфологічних варіантів іменникового різновиду іменного складеного присудка пов'язують із родовий, знахідним, орудним та місцевим прийменниковими відмінками іменників. В поетичних творах Євгенії Назарук із-поміж власне дієслівних зв'язок трапляється лише морфема-зв'язка *бути* переважно в теперішньому часі, що має нульовий вияв, зрідка – експліцитно репрезентовані морфемі-напівзв'язки: *стати, називатися, зватися тощо*, що в типових виявах поєднуються з називним іменниковим відмінком, наприклад: «*Я свічка*» (1, с. 39); «*Моя любов – найтяжчий, певно, гріх*» (1, с. 45); «*Україна – рідна мати, А він – її стражденний син?...*» (1, с. 33). Із аналізованих творів виписано сто шістьдесят три реченнєві конструкції з іменниковим різновидом

іменного складеного присудка, що становить 31,10 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

Числівниковий різновид іменного складеного присудка, подібно до прикметникового та іменникового, також утворює складну аналітичну сполуку, в якій граматичну функцію реалізує дієслівна зв'язка, а семантичну – числівник. Із-поміж зв'язкових компонентів у поетичних творах Є. Назарук звичайно трапляється морфема-зв'язка *бути* в теперішньому часі, що має переважно нульовий вияв, зрідка вона експліцитно представлена в минулому часі: «*Їх є шість. Це небагато*» (4, с. 10); «*А ти одна – без долі, без гроша...*» (1, с. 32); «*Іншомовних слів багато...*» (3, с. 8). В аналізованих творах зафіксовано вісімнадцять реченневих конструкцій з числівниковим різновидом іменного складеного присудка, що становить 3,43 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

Займенниковий різновид іменного складеного присудка, подібно до інших іменних різновидів, також являє собою складну аналітичну сполуку, в якій зв'язковий компонент є носієм граматичної, а займенниковий – семантичної функції. Морфема-зв'язка *бути* як найпоширеніша з-поміж дієслівних зв'язок виконує суто граматичну роль і позбавлена будь-яких семантичних нашарувань. Це підтверджують аналізовані синтаксичні конструкції з займенниковими компонентами: «*Ми з тобою – ніхто*» (1, с. 59); «*Він тут навсправжки свій...*» (1, с. 15); «*Я ... сьогодні – твій*» (1, с. 47). Із творів виписано шістнадцять реченневих конструкцій з займенниковим різновидом іменного складеного присудка, що становить 3,05 % від загальної кількості схарактеризованих присудків.

В аналізованих реченневих конструкціях трапляються дві групи прислівників: власне-предикативні та невласне-предикативні. Перші функціують у ролі співвідносного з присудком головного члена односкладного речення, а другі – у формально-синтаксичній позиції присудка двоскладного речення. Роль зв'язкового компонента при таких присудках найчастіше виконує дієслівна зв'язка *бути*, що в теперішньому часі має нульовий вияв, а в

минулому та майбутньому репрезентована експліцитно, наприклад: «*На серці так ... гоже...*» (1, с. 10); «*...Коли були ми разом, та не вдвох*» (1, с. 51) та ін. Предметом нашого аналізу стали десять реченневих конструкцій із прислівниковим різновидом складеного іменного присудка, які становлять 1,9 % від загальної кількості характеризованих присудків.

Сфера функціонування подвійного (складного) присудка – семантично ускладнені реченнєві структури, сформовані через накладання (злиття) двох вихідних семантично елементарних речень, у яких суб'єктні компоненти перебувають у подвійних синтаксичних зв'язках: «*(Я) Іду до тебе втомлена й сумна*» (1, с. 45) = *Я іду до тебе* + *Я втомлена* + *Я сумна*. Реченнєві структури з подвійними присудками в аналізованих поезіях мають незначний вияв, таких присудків зафіксовано п'ятнадцять, що становить 2,86 % від загальної кількості аналізованих присудків:

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арполенко, Городенська, Щербатюк 1982*: Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови : [монографія]. Київ : Наук. думка, 1982. 132 с.
2. *Безпояско, Городенська, Русанівський 1993*: Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : Підручник. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
3. *Болюх 1994*: Болюх О. В. Морфолого-синтаксичні особливості прислівника. *Мовознавство*. 1994. № 6. С. 34–39.
4. *ВТССУМ 2005*: Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. *Вихованець 1972*: Вихованець І. Р. Головні члени речення // Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Київ : Наук. думка, 1972. С.149–178.
6. *Вихованець 1980*: Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови : [монографія]. Київ : Наук. думка, 1980. 286 с.
7. *Вихованець, Городенська Грищенко 1982*: Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ : Рад. шк., 1982. 209 с.
8. *Вихованець, Городенська, Русанівський 1983*: Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наук. думка, 1983. 219 с.
9. *Вихованець 1987*: Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. Київ : Наукова думка, 1987. 231 с.
10. *Вихованець 1988*: Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988. 256 с.
11. *Вихованець 1992*: Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 222 с.

12. *Вихованець 1992a*: Вихованець І. Р. Статус категорії ступенів порівняння. *Структура і функції граматичних і лексичних одиниць* : [зб. наук. пр.]. Київ : НМК ВО, 1992. С. 64–66.
13. *Вихованець 1993*: Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : Підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
14. *Вихованець 1996*: Вихованець І. Р. Граматичні вияви керування. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : Дон ДУ, 1996. Вип. 2. С. 9–13.
15. *Вихованець 1997*: Вихованець І. Р. Різновиди транспозиції. *Актуальні проблеми граматики*. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 1997. Вип. 2. С. 57–60.
16. *Вихованець 2000*: Вихованець І. Р. Теоретичні засади категорійної граматики української мови. *Наукові записки ВДПУ*. Вінниця : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2000. Вип. 2. С. 3–6.
17. *Вихованець 2002*: Вихованець І. Аналітизм у граматичній структурі сучасної української мови. *Українська мова*. 2002. № 2. С. 3–8.
18. *Вихованець 2004*: Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика укр. мови. [І. Вихованець, К. Городенська]; за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. Київ : Унів. Вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
19. *Вихованець 2012*: Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 3–10.
20. *Вихованець, Городенська, Загнітко, Соколова 2017*: Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
21. *Вінтонів 1997*: Вінтонів М. О. Моделі іменного складеного присудка в сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : Дон ДУ, 1997. Вип. 4. С. 24–30.
22. *Вінтонів 1997a*: Вінтонів М. О. Типологія форм присудка в сучасній українській мові : Автореф. дис. ... к-та філол. наук : 10.02.01 / Дніпропетровськ, 1997. 23 с.

23. *Вінтонів 2013*: Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту : Формальні та функційні вияви : монографія. Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
24. *Ворона 1969*: Ворона Н. Л. Складений присудок з нульовою зв'язкою. *Українська мова і література в школі*. 1969. № 3. С. 20–26.
25. *Габай 2010*: Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція відмінкових і прийменниково-відмінкових форм : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Київ, 2010. 18 с.
26. *Габай 2011*: Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові. Київ : Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 232 с.
27. *Городенська 2001*: Городенська К. Г. Предикатно-валентна основа елементарного односкладного речення. *Українська мова*. 2001. № 1. С. 69–73.
28. *Городенська 2008*: Городенська К. Годз О. Проблема двоскладного прислівникового речення в сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія “Лінгвістика”. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. Вип. VIII. С. 35–41.
29. *Городенська 2008а*: Городенська К. Г. Семантичні групи прислівників у синтаксичній сфері дієслова. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 4. С. 110–114.
30. *Городенська 2010*: Городенська К. Г. Кореляції синтаксичних категорій предикатності і предикативності в українській мові. *Проблеми сучасної функційно-категорійної граматики*. Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2010. С. 89–103.
31. *Горпинич 2004*: Горпинич В. О. Морфологія української мови : [підручник] . Київ : ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
32. *Грищенко 1978*: Грищенко А. П. Прикметник в українській мові : [монографія]. Київ: Наук. думка, 1978. 207 с.

33. *Гуйванюк 1999*: Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.
34. *Данилюк 2005*: Данилюк І. Формально-граматичний підхід до класифікації слів. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : Дон НУ. Вип 13. 2005. С. 40–45.
35. *Дудик 1973*: Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення: просте речення, еквіваленти речення. Київ : Наук. думка, 1973. 288 с.
36. *Жовтобрюх 1972*: Жовтобрюх М. А., Б. М. Кулик. Курс сучасної української літературної мови. Київ : Вища шк., 1972. Ч. 1. 402 с.
37. *Загнітко 1993*: Загнітко А. П. Аналітизм у системі дієслівних категорій. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 25–33.
38. *Загнітко 1996*: Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Морфологія. Донецьк : Дон ДУ, 1996. 435 с.
39. *Загнітко 2001*: Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис. Донецьк : Дон НУ, 2001. 662 с.
40. *Загнітко 2010*: Загнітко А. Граматична концепція Івана Вихованця. *Проблеми сучасної функційно-категорійної граматики*. Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2010. С.11–40.
41. *Загнітко 2011*: Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
42. *Загнітко 2013*: Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2013. Т. 1. 2013. 402 с.; Т. 2. 2013. 350 с.; Т. 3. 2013. 426 с.; Т. 4. 2013. 388 с.
43. *Іваницька 1986*: Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. Київ : Вища школа, 1986. 167 с.
44. *Іваницька 2000*: Іваницька Н. Л. Член речення як синтаксична категорія. *Граматичні категорії української мови. Тези Всеукраїнської наукової конференції*. Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2000. С.50–53.
45. *Іваницька 2009*: Іваницька Н. Л. Сучасні теорії категорійної граматики в лінгводидактиці. Вінниця : ВДПУ, 2009. 260 с.

46. *Іваницька 2010*: Іваницька Н. Просто й переконливо про непрості аксіоми теоретичної граматики (І.Р.Вихованець: від слова – через словосполучення – до речення) *Проблеми сучасної функційно-категорійної граматики*. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. С. 40–51.
47. *Клименко 2004a*: Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : [монографія]. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
48. *Косенко 2009*: Косенко К. Г. Предикатна основа та семантико-граматична диференціація дієслівних зв'язок в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 192 с.
49. *Костусяк 2012*: Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія]. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
50. *Кулик 1961*: Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч.П. Синтаксис. Київ : Рад. школа, 1961. 288 с.
51. *Курс СУЛМ 1951*: Курс сучасної української літературної мови : в 2 т.; за ред. Л. А. Булаховського. Київ : Рад. школа, 1951. Т. 1. 1951. 519 с.; Т. 2. 407 с.
52. *Масицька 2016*: Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей : [монографія]. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. 416 с.
53. *Межов 2012*: Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія]. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
54. *Мельник 2013*: Мельник І. Семантичні групи відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 2013. Вип. 26. С. 40–46.
55. *Мельник 2014*: Мельник І. А. Аналітичні та синтетичні засоби дієслівної транспозиції. *Типологія та функції мовних одиниць*. Луцьк. 2014. Вип. 2. С.184–198.
56. *Мельник 2014a*: Мельник І. А. Дієслівна функційна транспозиція відмінкових форм українського прикметника. *Типологія та функції мовних*

одиниць. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 1. С. 175–187.

57. *Мельник 2015*: Мельник І. А. Транспозиційна граматика українського дієслова : [монографія]. Луцьк : Надстир'я, 2015. 476 с.

58. *Мельник 2016*: Мельник І. А. Транспозиція частиномовних класів у дієслово в сучасній українській літературній мові : Автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / Київ, 2016. 36 с.

59. *Мельник 2019*: Мельник І.А. Структурно-граматична і семантична специфіка присудків у прозових творах Збігнева Влодзімежа Фрончека. *Волинська філологічна : текст і контекст : Полоністичні студії*: Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 27. С. 118–130.

60. *Мельник 2021*: Мельник І. А. Семантична специфіка і формально-синтаксичні позиції прикметників (на матеріалі романів Надії Гуменюк «Вересові меди», «Дожити до весни») *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2021. № 30. С.78–86.

61. *Мельник, Масицька, Іовхімчук 2024*: Мельник І. А., Масицька Т. С., Іовхімчук Н. В. Транспозиційний вияв відприкметникової синтаксичної дієслівності в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія» : журнал*. Київ, 2024. № 3 (21). С.208–220.

62. *Методика 2005*: Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.

63. *МНУМ*: Методика навчання української мови URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/method/38.html> (дата звернення: 20.10.24).

64. *Микитюк 2023*: Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2023. 440 с.

65. *МНП 1*: Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства

- освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf> (дата звернення: 20.10.24).
66. *МНП 1а*: Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 22.10.24).
67. *МНП 2*: Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.) URL: file:///C:/Users/Iryna/Desktop/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B079%D0%BA%D0%BB%D0%97%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E.%D0%92%D1%82%D0%B0%D1%96%D0%BD_2023.pdf (дата звернення: 25.10.24).
68. *МНП 2а*: Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.) URL: file:///C:/Users/Iryna/Desktop/Ukrayinska_mova_7-9_klas_Holub_ta_in_26_.pdf (дата звернення: 25.10.24).
69. *Огієнко 1938*: Огієнко І. І. Складня української мови. Ч. 2. Головні й пояснювальні члени речення. Жовква : Друкарня оо. Василян, 1938. 239 с.
70. *Ольховик 2024*: Ольховик І. Р. Реалізація прикметникового різновиду складеного іменного присудка в поетичних творах Євгенії Назарук: *матеріали II Всеукраїнської інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих*

учених «Українське мовознавство першої чверті XXI століття: традиції й тенденції», м. Запоріжжя, 22-23 листопада, 2024 р. URL: <https://ukrlinguisticconf2022.blogspot.com/>

71. *Остапенко 2012*: Остапенко Н. М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. Київ : ВЦ “Академія”, 2012. 248 с.

72. *Пасічник 2006*: Пасічник І. А. Категорія валентності предикативних прикметників : [монографія]. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 183 с.

73. *Плющ 2010*: Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: [підручник]. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.

74. *Плющ 2011*: Плющ М. Я. Синтаксична транспозиція відмінкових форм прикметника у предикативній позиції. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 7. С. 86–90.

75. *Попович 2002*: Попович Н. М. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова”. Київ, 2002. 19 с.

76. *Синявський 1931*: Синявський О. Норми української літературної мови. Харків–Київ : Література й мистецтво, 1931. 367 с.

77. *Слинько 1994*: Слинько І. І., Гуйванюк М. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.

78. *Степаненко 1997*: Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення : монографія. Київ : Укр. мовно-інформ. фонд, 1997. 216 с.

79. *СУЛМ 1969*: Сучасна українська літературна мова : морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1969. 583 с.

80. *СУЛМ 1972*: Сучасна українська літературна мова : синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1972. 515 с.

81. *СУЛМ 1997*: Сучасна українська літературна мова / [А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.]; за ред. А. П. Грищенка. [2-е вид., перероб. і доп.]. Київ : Вища шк., 1997. 493 с.
82. *СУЛМ 2006*: Сучасна українська літературна мова : [підручник] / [М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.] ; за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища шк., 2006. 430 с.
83. *СУЛМ 2011*: Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 558, [2] с.
84. *Тимченко 1926*: Тимченко Є. К. Вокатив і інструменталь в українській мові. Київ : З друкарні УАН, 1926. 118 с.
85. *УМП 2017*: Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
86. *УМ5 2018*: Українська мова. 5 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. 2-ге вид., доопрац. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/5-klas-ukrajinska-mova-zabolotnij-2018.pdf>
87. *УМ6 2018*: Українська мова. 6 кл. : підруч. для закл. заг. серед. освіти / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. Київ : Генеза, 2018. 256 с. URL: https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/Ukrmoва_6klas_Zabolotnyj.pdf
88. *УМ7 2020*: Українська мова : підруч. для 7 класу закладів загальної середньої освіти. 2-ге вид., переробл. / О. П. Глазова. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 256 с. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/7-klas-ukrainska-mova-hlazova-2020.pdf>
89. *УМ8 2016*: Українська мова: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. М. Авраменко, Т. В. Борисюк, О. М. Почтаренко. Київ: Грамота, 2016. 176 с. URL: <https://shkola.in.ua/1035-ukrainska-mova-8-klas-avramenko-2016.html>.

90. *УМ9 2016*: Українська мова: підруч. для 9 кл. загальноосвіт навч. закл. / О. М. Авраменко Київ: Грамота, 2017. 160 с. URL: https://portfel.info/load/9_klas/-ukrajinska_mova/avramenko_2017_rik/131-1-0-25598
91. *Bak 2010*: Bak P. Gramatyka języka polskiego. Warszawa : Wiedza Powszechna, 2010. 508 s.
92. *Dokulil 1962*: Dokulil M. Tvoření Slov v češtině. Praha: Nakl. Č. akad. věd., 1962. Sv. 1. 263 s.
93. *Fries 1959*: Fries Ch. The structure of English : An introduction to the construction of English sentences. [2 nd impress]. L. : Longmans, 1959. XI. 304 p.
94. *Gramatyka 1984*: Gramatyka współczesnego języka polskiego : składnia / M. Grochowski, S. Karolak, Z. Topolińska ; red. Z. Topolińska. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1984. 397 s.
95. *Grzegorzycykowa 2008*: Grzegorzycykowa R. Wykłady z polskiej składni. Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2008. 160 s.
96. *Heine 1997*: Heine B. Cognitive Foundations of Grammar. New York : Oxford University Press, 1997. 185 p.
97. *Kuryłowicz 1964*: Kuryłowicz J. The inflectional categories of Indo-European. Heidelberg : Karl Winter Universitätsverl., 1964. 246 p.
98. *Leška 1960*: Leška O. K otázce tzv transpozice. Rusko-ceske studie. Sbornik Vysoké školy pedagogické v Praze : Jazyk a literature II. Praha, 1960. S. 43–46.
99. *Melnyk 2019*: Melnyk I. Transpositional phenomena in the parts of speech system. *The phenomenon of transitivity in the Ukrainian language* : [collective monograph]. Lambert Academic Publishing, 2019. S. 71–89.
100. *Melnyk 2020*: Melnyk I., Holoïukh L., Kalishchuk D., & Levchuk I. Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics* , 2020. 7(2). P. 214–230.
101. *Melnyk 2022*: Melnyk I., Masytska T., Holoïukh L., Kravchuk V., Polezhaieva T., Honchar K. Evaluative Lexis in Contemporary Publicistic Discourse: Lexicological and Psycholinguistic Projection. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. 2022. P. 12–19.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Назарук Є. Танець бджоли. Луцьк: «ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 76 с.
2. Назарук Є. Медунки у грудні : *Поезії*. Луцьк: Надстир'я, 2015. 116 с.
3. Назарук Є. Веселкові барви слова : *поетична лексикологія*. Луцьк: Надстир'я, 2017. 48 с.
4. Назарук Є. Славна КиЦя ШеПЧиХФоСТя, або *Як вивчити українську без правил*. Луцьк: Надстир'я, 2019. 68 с.